

ГРОМАДСЬКА ДУМКА ПРО ПРАВОТВОРЕННЯ

У НОМЕРІ:

- **ЄВРОІНТЕГРАЦІЯ**

✓ *Реформа законодавчої бази
щодо національних меншин*

✓ *Посилення фінансового моніторингу PEP
(політично значущих осіб)*

№ 19 (261) Листопад 2023

**ГРОМАДСЬКА ДУМКА
ПРО ПРАВОТВОРЕННЯ**

№ 19 (261) 2023

Інформаційно-аналітичний бюлетень
на базі оперативних матеріалів

Додаток до журналу
«УКРАЇНА: ПОДІЇ, ФАКТИ, КОМЕНТАРІ»

Засновники:

Національна бібліотека України
імені В. І. Вернадського
Національна юридична бібліотека

Головний редактор

Ю. Половинчак

Редакційна колегія:

Н. Іванова (відповідальна за випуск), Т. Дубас,
Ю. Калініна-Симончук

Заснований у 2011 році
Видається двічі на місяць

Передрук – тільки з дозволу редакції

З повнотекстовою версією видання можна
ознайомитись на сайті

Центру досліджень соціальних комунікацій
nbuviar.gov.ua

ЗМІСТ

АКТУАЛЬНА ПОДІЯ

В Україні продовжили воєнний стан та
мобілізацію: Президент України підписав
закони України 3
Президент України 3 листопада підписав
Закон України «Про національні меншини
(спільноти) України» 3

АНАЛІТИЧНИЙ РАКУРС

Симоненко О.
Реформа законодавчої бази щодо
національних меншин: ключові моменти 4
Чернявська Л.
Верховна Рада України підтримала посилення
фінансового моніторингу РЕР (політично
значущих осіб) 9

ЩОДЕННИК БЛОГЕРА * 16

АКТУАЛЬНА ПОДІЯ

В Україні продовжили воєнний стан та мобілізацію: Президент України підписав закони України

Президент України В. Зеленський підписав закони України щодо продовження дії воєнного стану та загальної мобілізації в Україні на 90 діб – до 14 лютого 2024 р.

Джерело: картки законопроектів № 10211 та № 10212.

Деталі: Це було вже дев'яте голосування ВРУ за продовження воєнний стан з початку повномасштабного вторгнення РФ (Українська правда (<https://www.pravda.com.ua/news/2023/11/9/7428033/>). – 2023. – 9.11).

Президент України 3 листопада підписав Закон України «Про національні меншини (спільноти) України»

Президент України В. Зеленський 3 листопада підписав Закон України «Про національні меншини (спільноти) України», розповів він у вечірньому зверненні.

Закон дає оновлене визначення терміну національні меншини (спільноти), що базується на основі інклюзивного підходу та відповідає Рамковій конвенції про захист національних меншин 1995 р.

Верховна Рада України 21 вересня схвалила Закон, який регулює питання реалізації прав і свобод осіб, які належать до національних меншин (спільнот) України, повідомив депутат Я. Железняк.

Законом надано визначення поняття «національна меншина». Документом також передбачено, що школярам будуть надані безкоштовні підручники (у тому числі електронні), що буде вирішувати уряд.

Регламентується, що в населених пунктах, де проживають національні меншини, дозволено

буде використання їхньої мови в рекламі, інших заходах та під час надання допомоги.

Законом також деталізовано порядок визначення певних населених пунктів як таких, де живуть представники тієї чи іншої національної меншини.

Передбачається, що у відповідних населених пунктах (визнаними місцем проживання національних меншин) можуть бути створені центри національних меншин (спільнот) відповідної територіальної громади.

Окрім того, гарантується державний захист тих мов національних меншин, яким загрожує знищення, а також підтримка і збереження традиційної культури та нематеріальної культурної спадщини національних меншин.

Водночас акцентується, що дія Закону не буде поширюватися на росіян, які мешкають на території України (*Radio Свобода* (<https://www.radiosvoboda.org/a/news-zelenskyy-zakon-natsmenschyny/32670216.html>). – 2023. – 3.11).

АНАЛІТИЧНИЙ РАКУРС

О. Симоненко, канд. політ. наук, ст. наук. співроб., НЮБ НБУВ

Реформа законодавчої бази щодо національних меншин: ключові моменти

Серед рекомендацій Єврокомісії для України щодо гармонізації національного законодавства з європейським було вдосконалення законодавчої бази щодо нацменшин. Для виконання цієї рекомендації Верховна Рада України ще у грудні 2022 р. ухвалила Закон України щодо нацменшин. А у травні 2023 р. уряд ухвалив Концепцію програми «Єдність у розмаїтті» на період до 2034 р., яка має забезпечити імплементацію відповідного Закону та спрямована на виконання рекомендації Єврокомісії. Як пояснює нардеп Т. Тарасенко, співавтор нової версії Закону, «законодавство потребувало усунення тих конфліктів, які іноді виникали на підставі недосконалого тлумачення закону, в основному – пов'язаних із використанням мови, національних символів на території компактного проживання національних меншин». Проте вже у червні 2023 р. Венеційська комісія опублікувала висновок щодо цього Закону, в якому наголосила, що для забезпечення повної відповідності європейським стандартам низку положень документа слід все ж таки переглянути. Як зазначалося в Пояснювальній записці, зауваження здебільшого спрямовані на приведення деяких норм у відповідність до положень Європейської конвенції з прав людини 1950 р., Рамкової конвенції про захист національних меншин 1995 р., Європейської хартії регіональних мов або мов меншин 1992 р.

Критики Закон зазнав і з української сторони, зокрема, доктор політичних наук, фахівець із етнополітик В. Кулик пише, що заява про спільноти – красива формула, яка сподобалася журналістам. До реальності вона не має жодного стосунку, а отже, у Законі її теж не повинно бути. Друге зауваження науковця – це те, що Закон є не просто рамковим, а декларативним. Меншини з нього не дуже розуміють, що саме держава їм гарантуватиме і яким чином.

Аналогічної позиції дотримується виконавчий віцепрезидент Конгресу національних громад України Й. Зісельс. Він вважає, що ця редакція Закону недопрацьована і найперше його зауваження стосується назви Закону: «Про національні меншини (спільноти) України». Термін «національні спільноти», на думку Й. Зісельса, не є коректним, адже нацспільнотою є й етнічні українці. Відсутній такий термін і в міжнародному законодавстві, а в українському він з'явився після заяви В. Зеленського про те, що слово «меншини» нібито вказує на те, що група є менш значущою і захищеною. «Такий закон про національні меншини не охоплює багатьох моментів, які є в наших громадах. Ми давно вже вийшли за межі старого закону про нацменшини. І тим більше, ми далеко попереду від цього нового закону. Ми живемо іншим життям», – зауважує Й. Зісельс.

Частково врахувавши рекомендації і зауваження, Верховна Рада України у вересні 2023 р. схвалила новий Закон, який регулює питання реалізації прав і свобод осіб, які належать до національних меншин (спільнот) України.

Як зазначається в Пояснювальній записці до документа, він вносить зміни до Закону України «Про національні меншини (спільноти) України», відповідно до яких:

– пропонується закріпити оновлене визначення терміну «національні меншини (спільноти)», що базується на основі інклюзивного підходу та відповідає Рамковій конвенції про захист національних меншин 1995 р.;

– передбачаються державні гарантії безоплатного забезпечення підручниками (у тому числі електронними) здобувачів повної загальної середньої освіти, які належать до національних меншин (спільнот), у порядку, встановленому Кабміном;

– забезпечується можливість використання мов національних меншин (спільнот) у сфері реклами, під час здійснення публічних, культурно-мистецьких, розважальних та видовищних заходів, надання екстреної допомоги, надання допомоги та захисту жертвам домашнього насилля, догляду в будинку-інтернаті для громадян похилого віку;

– уточнюються критерії, на основі яких розроблятиметься методологія використання мов національних меншин (спільнот) у населених пунктах, в яких традиційно проживають особи, які належать до національних меншин (спільнот), або в яких такі особи складають значну частину населення. Окрім того, гарантується державний захист тих мов національних меншин, яким загрожує знищення, а також підтримка і збереження традиційної культури та нематеріальної культурної спадщини національних меншин. Також у цій частині Закон передбачає, що в школах нацменшин частина навчання з кожного предмета буде відбуватися державною мовою, а частина – мовою національної меншини. Відсоток української збільшується поступово. До речі, ця норма не є новаторською – вона перейшла в Закон щодо нацменшин із Закону щодо державної мови. Як зазначив мовний омбудсман Т. Кремень, «я був зацікавлений у тому, щоб цей документ з'явився. Щоб у мене був інструмент розмежування, де моя територія, а де не моя. Відповідно, щоб я міг працювати і з категорією, яка хоче навчатися українською мовою, і спонукати інших до того, щоб вони вивчали українську й почувалися комфортно в українському суспільстві»;

– пропонується визначення таких понять, як «спеціалізовані книгарні, утворені для реалізації прав національних меншин (спільнот)», «супровід (конферанс)»;

– уточнюється порядок визначення населених пунктів, в яких традиційно проживають люди, які належать до національних меншин (спільнот), або в яких вони складають значну частину населення. Передбачається, що у відповідних населених пунктах (визнаними місцем проживання національних меншин) можуть бути створені центри національних

меншин (спільнот) відповідної територіальної громади. Документ передбачає створення консультативно-дорадчих органів при органах виконавчої влади різних рівнів, а також центрів національностей в обласних центрах або визначених населених пунктах. Також окремо регламентується питання міжнародного співробітництва та закордонних зв'язків національних меншин (спільнот). Представники нацменшин також зможуть делегувати представників громадських об'єднань до дорадчо-консультативного органу Кабінету Міністрів України. Гроші на реалізацію таких прав і свобод держава зобов'язується закладати у своєму держбюджеті окремою програмою і зобов'язує місцеве самоврядування планувати ці витрати на рівні місцевих бюджетів також. Про які суми йдеться і яким має бути співвідношення фінансування таких програм з різних бюджетів – у Законі не прописано.

Законом також визначається, що держава з урахуванням конкретного становища осіб, які належать до нацменшин, вживає заходів з метою досягнення у сферах економічного, соціального, політичного та культурного життя повної та справжньої рівності між особами, які належать до нацменшин, та особами, які належать до більшості населення.

Водночас у документі прописано, що права і свободи нацменшин можуть бути обмежені відповідно до Закону в інтересах національної безпеки, для забезпечення територіальної цілісності та громадського порядку, запобігання заворушенням чи злочинам, охорони здоров'я населення, захисту прав і свобод інших осіб, якщо таке обмеження є необхідним у демократичному суспільстві.

Пропоновані зміни Закону враховують також об'єктивні обставини, в яких перебуває Україна у зв'язку зі збройною агресією Російської Федерації. Акцентується, що дія Закону не буде поширюватися на росіян, які мешкають на території України.

Закон містить жорсткі обмеження, пов'язані із захистом України від зовнішньої агресії. При реалізації прав національних меншин заборонено популяризувати чи здійснювати пропаганду РФ, її органів і посадовців,

виправдовувати російську агресію чи окупацію української території. Представникам та організаціям меншин «забороняється співпрацювати та отримувати допомогу від іноземних держав та приватних осіб, неурядових організацій інших держав, міжнародних неурядових організацій, фондів та інших іноземних установ, діяльність яких спрямована на ліквідацію незалежності України, зміну конституційного ладу насильницьким шляхом, порушення суверенітету і територіальної цілісності держави, підрив її безпеки, незаконне захоплення державної влади, пропаганду війни, насильства, на розпалювання міжетнічної, расової, релігійної ворожнечі, посягання на права і свободи людини, здоров'я населення». Як бачимо, обмеження максимально широке і спрямоване, вочевидь, не лише проти російських, а й проти будь-яких недружніх впливів іноземних держав, організацій чи навіть окремих осіб (URL: <https://texty.org.ua/articles/108546/novyj-zakon-pro-nacmeshynupro-sho-vin-i-dlya-choho/0>).

Очікується, що реалізація Закону позитивно вплине на забезпечення реалізації прав осіб, які належать до національних меншин (спільнот), та сприятиме виконанню міжнародних зобов'язань України. Як зазначив раніше В. Зеленський, «цей закон дасть права національним меншинам, але також захищатиме територіальну цілісність і суверенітет України. Ми як держава захищатимемо традиції, свята, мову, фольклор національних меншин, але водночас вимагатимемо поваги до українських традицій, мови. Діти будь-якої меншини мають знати мову свого народу та українську. Це справедливо».

Цей документ – це загальна стратегія щодо тих заходів, які необхідно виконати в десятирічній перспективі, щоб забезпечити права національних меншин і корінних народів, пояснює М. Ліварюк, головний спеціаліст відділу аналітики та стратегічного планування Державної служби України з етнополітики та свободи совісті. Він додає, що не слід орієнтуватися на Закон про нацменшини як на єдиний вичерпний документ: «Це нормативний процес, який потрібно розглядати в комплексі.

Ми зараз усередині цього процесу. Слід також розуміти, що коли ми говоримо про реформу законодавства про національні меншини, бенефіціарами цієї політики є не тільки представники національних меншин. Тут питання саме про те, яким є українське суспільство. Наскільки воно готове бути інклюзивним і таким, що відповідає європейським стандартам. Бути гідною складовою загальноєвропейської родини, яка дотримується прав людини, зокрема і у сфері національних меншин».

У силу специфіки унормування політик щодо нацменшин, відповідні законодавчі зміни завжди привертають увагу сусідніх держав. Зокрема, Румунія ще в 2022 р. закликала українську сторону переглянути Закон щодо національних меншин. Міністерство закордонних справ цієї країни заявляло про «відсутність належних консультацій з представниками румунської громади в Україні». Серед відзначених негативних моментів – нечітко врегульовані питання мови освіти та використання мов національних меншин в офіційно-діловій сфері, а також повноваження центрального органу виконавчої влади, який має реалізовувати відповідну політику, та консультативно-дорадчої ради при ньому. За словами Президента Румунії К. Йоганніса, документ викликав занепокоєння та невдоволення з боку румунської влади та представників румунської громади в Україні.

Більше того, Румунія разом з Угорщиною направили спільне звернення до Венеціанської комісії щодо цього Закону. Член парламенту Угорщини зазначив, що Україна не консультувалася з представниками національних меншин щодо нової редакції Закону й останні висловлюють своє невдоволення його змістом.

Однак директор Української Гельсінської спілки з прав людини О. Павліченко вважає реакцію Президента Румунії на цей Закон «доволі прогнозованою, з огляду на позицію, яку займає Румунія протягом тривалого часу, зокрема щодо посилення гарантій у мовній сфері». У коментарі DW він наголосив, що новий Закон про національні меншини (спільноти) України відповідає нормам

Рамкової конвенції Ради Європи про захист національних меншин і Конституції України. А також на думку директора Української Гельсінської спілки з прав людини, новий закон про нацменшини «прогресивніший», ніж той, який діяв в Україні останні 30 років. За словами експерта, попри рамковий характер Закону, «він містить і конкретні механізми, спрямовані на захист прав меншин», яких, окрім румунської, в Україні є понад 100. О. Павліченко при цьому наголошує на тому, що Рамкова конвенція РЄ «не встановлює зобов'язань для держав-учасниць регулювати абсолютно всі питання, пов'язані із захистом прав національних меншин, саме на законодавчому рівні».

Наразі Венеційська комісія надала свій висновок щодо законопроекту № 9610, який 21 вересня був прийнятий Верховною Радою України. У ньому експерти Венеційської комісії, яка є консультативним органом Ради Європи, вітають суттєві покращення у переглянутому Законі та високо оцінюють зусилля української влади, спрямовані на виконання рекомендацій Венеційської комісії. Серед позитивних змін комісія відзначила можливість для осіб, які не належать до національних меншин, організувати публічні заходи для представників національних меншин; визначення поняття «супровід» заходу та збільшення кількості осіб, необхідних для забезпечення усного перекладу заходу державною мовою; безкоштовне забезпечення підручниками шкіл, які належать до національних меншин; державна підтримка мов, що перебувають під загрозою зникнення; визначення повноважень і завдань центрів національних меншин, а також термінології, яка використовується щодо населених пунктів, де традиційно проживають представники національних меншин.

Проте Венеційська комісія вказує, що деякі ключові рекомендації не були виконані або виконані лише частково. Це стосується, зокрема, перенесення положень кримінального характеру до спеціального законодавства, яке застосовується до всіх осіб; низька кількість учасників, які повинні подавати клопотання про синхронний переклад; занадто широка свобода

розсуду для визначення «спеціалізованої книгарні» та відсутність змін щодо зобов'язань, пов'язаних з видавництвом книг та книжковими магазинами; відсутність визначеності щодо офіційних написів та загальної інформації, перекладеної мовою меншини; надмірний тягар щодо реклами мовами меншин; відсутність точного формулювання щодо складу центрів національних меншин; обмеження на використання російської мови продовжено на занадто довгий період (URL: <https://one.ua/13077-venecijskaya-komissiya-ocenila-zakon-o-nacmeshinstvah-ukrainy-i-dala-rekomendacii>).

До слова, Закон України «Про внесення змін до Закону України “Про національні меншини (спільноти) України”» передбачає, що дозвіл використовувати мову нацменшин у публічних та культурних заходах не поширюється на державну мову країни-агресора. При чому така заборона повинна діяти ще п'ять років після скасування воєнного стану. Проте у висновку Венеційської комісії ідеться, що «заборона використання (все ще) найпоширенішої мови меншини в країні на період, що триває кілька років після завершення агресивної війни, навряд чи може бути виправданим... Венеційська Комісія рекомендує не вводити цей тривалий період в Закон. Більш короткий період у будь-якому випадку може бути продовжений за необхідності».

У цілому, Венеційська комісія вітає, що в законопроекті врахована частина її рекомендацій, у тому числі щодо вживання мов нацменшин, але зазначає, що існує ще багато моментів, які треба доопрацювати.

«Визнаючи, що українська влада зробила кроки у правильному напрямку, доходить висновку, що низка ключових рекомендацій не була виконана або виконана не в повному обсязі, і висловлює сподівання, що законодавство буде надалі вдосконалюватися з урахуванням ключових рекомендацій», – ідеться в заяві (URL: <https://one.ua/13077-venecijskaya-komissiya-ocenila-zakon-o-nacmeshinstvah-ukrainy-i-dala-rekomendacii>).

Отже, наведений вище аналіз показує, що реформування законодавчої бази з

питань нацменшин – це дуже непростий процес. Проте головною метою має бути не швидкість проведення реформи за будь-яку ціну, а відстоювання національних інтересів України (Стаття підготовлена з використанням інформації таких джерел: вебсайт Європейського Союзу (<https://eu-ua.kmi.gov.ua/novynu/verhovna-rada-uhvalila-u-drugomu-chytanni-zminy-do-zakonu-pro-nacionalni-menshynu-spilnoty-0>); вебсайт Верховної Ради України (<https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/42516>; <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2827-20#Text>); вебсайт Council of Europe ([https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2023\)025-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2023)025-e)); вебсайт «Радіо Свобода» (<https://www.radiosvoboda.org/a/news-zakon-natsmenshynu-verkhovna-rada/32602832.html>); вебсайт «Укрінформ» (<https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3764234-rada-uhvalila-zakon-pro-nacmenshini.html>); вебсайт «Суспільне Новини» (<https://susplne.media/589499-spravznamisen-ne-tel-aviv-zurnalistka-rozprovila-pro-pricini-vtorgnenna-hamas-v-izrail/>); вебсайт «Громадське» (<https://hromadske.ua/posts/rada-uhvalila-zakon-pro-nacmenshini-ce-potribno-dlya-yevrointegraciyi>); вебсайт LB.ua (https://lb.ua/news/2023/09/21/575869_rada_priynyala_zakon_pro_natsmenshini.html; https://lb.ua/news/2023/08/24/571459_zakon_pro_natsmenshini_yak_yabluko.html0); вебсайт «УНІАН» (<https://www.unian.ua/pogoda/news/sinoptik-natalka-didenko-potishila-ukrajinciv-prognozom-na-22-veresnya-ale-ye-nepriyemniynyans-12400293.html>); вебсайт Інституту масової інформації (<https://imi.org.ua/news/rada-uhvalila-zakon-pro-natsmenshynu-chastkovovrahuvavshy-rekomendatsiyi-venetsijskoyi-komisiyi-i55568>); вебсайт «Детектор медіа» (<https://detector.media/infospace/article/217129/2023-09-21-verkhovna-rada-ukhvalila-pravku-do-zakonu-pro-natsmenshynu/>); інформаційний портал «Моя Вінниця» (<https://www.myvin.com.ua/news/22117-rada-ukhvalila-zakon-pro-natsmenshynu>); Новинарня (<https://novynarnia.com/2022/12/13/rada-uhvalila-zakon-pro-naczmenshynu-potribnyj-dlya-ruhu-do-yes/>; <https://novynarnia.com/2021/02/19/zakon-pro-natsmenshynu/>); вебсайт «НВ» (<https://nv.ua/ukr/ukraine/events/chongar-i-zavdannya-pivdnya-homchaka-i-nayeva-dopitali-u-spravi-chi-figuruye-v-niy-zaluzhniy-novini-ukrajini-50355029.html>); вебсайт «24 Канал» (https://24tv.ua/verhovna-rada-uhvalila-zakon-pro-natsmenshin-skilki-deputativ_n2396693); вебсайт «Главком» (<https://glavcom.ua/country/politics/rada-prijnjal-zakonoprojekt-pro-natsmenshini-z-obmezhenjami-dlja-rosijskoji-movi-957814.html>); вебсайт «Наша Справа Полтавщина» (<https://poltavshchyna.in.ua/verhovna-rada-uhvalila-pravku-do-zakonu-pro-naczmenshynu/>); вебсайт «РБК-Україна» (<https://www.rbc.ua/rus/news/raketniy-obstril-harkova-dsns-pokazalinaslidki-1695286636.html>); вебсайт Kyiv24 (<https://kyiv24.news/news/rada-uhvalila-zakon-pro-naczmenshynu-vin-ye-vazhlyvym-dlyavstupu-u-yes>); вебсайт ZN.UA (<https://zn.ua/ukr/POLITICS/rada-ukhvalila-jevrointehratsijnij-zakon-pro-natsionalni-menshini.html>); вебсайт «Вікіпедія» ([https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%97%D0%B0%D0%BA%D0%BE%D0%BD_%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B8_%C2%AB%D0%9F%D1%80%D0%BE_%D0%BD%D0%B0%D1%86%D1%96%D0%BE%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D1%96_%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%88%D0%B8%D0%BD%D0%B8_\(%D1%81%D0%BF%D1%96%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%BE%D1%82%D0%B8\)_%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B8%C2%BB](https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%97%D0%B0%D0%BA%D0%BE%D0%BD_%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B8_%C2%AB%D0%9F%D1%80%D0%BE_%D0%BD%D0%B0%D1%86%D1%96%D0%BE%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D1%96_%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%88%D0%B8%D0%BD%D0%B8_(%D1%81%D0%BF%D1%96%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%BE%D1%82%D0%B8)_%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B8%C2%BB))); вебсайт Texty.org.ua (<https://texty.org.ua/articles/108546/novyj-zakon-pro-nacmenshynu-pro-sho-vin-i-dlya-choho/0>); вебсайт DW (<https://www.dw.com/uk/novij-zakon-ukraini-pro-nacmensini-ci-e-pidstavi-dla-kritiki/a-64300877>); вебсайт «Біляївська громада» (<https://bilgromada.gov.ua/news/1676453766/>); вебсайт «Карпатський об'єктив» (<http://politika.ko.net.ua/?p=14250>); вебсайт One.ua (<https://one.ua/13077-venecijskaya-komissiya-ocenila-zakon-nacmenshinstvah-ukrainy-i-dala-rekomendacii>); вебсайт «Українські Новини» (<https://ukranews.com/ua/news/960427-strok-zaborony-vykorystannya-rosijskoyi-movy-v-publichnyh-zahodah-zanadto-dovgyj-venetsianska>)).

Л. Чернявська, мол. наук. співроб., НЮБ НБУВ

Верховна Рада України підтримала посилення фінансового моніторингу РЕР (політично значущих осіб)

У жовтні Верховна Рада України в цілому ухвалила досить резонансний законопроект № 9296-д про посилення фінансового моніторингу політично значущих осіб (Politically Exposed Person – РЕР). Документ розроблено з метою адаптації вітчизняного законодавства до положень Директиви ЄС 2015/849 та Рекомендацій Міжнародної групи з протидії відмиванню брудних грошей (FATF). Цей Закон, по суті, лишався єдиною перепонною для позитивної оцінки України з боку Єврокомісії щодо виконання умов для початку переговорів про вступ до ЄС.

Як зазначив перший заступник голови Комітету ВРУ з питань фінансів, податкової та митної політики – профільного комітету щодо цього законопроекту народний депутат Я. Железняк, документ відповідає стандартам AML/CFT (Anti-Money Laundering/Combating the Financing of Terrorism – боротьба з відмиванням коштів і з тероризмом) та буде зарахований як виконання вимог МВФ, який вимагав посилити контроль за РЕР ще навесні в структурних орієнтирах нової програми, проте, українським парламентарям знадобилося майже пів року, щоб проголосувати доопрацьовану редакцію.

Політично значущі особи – особи, що займають важливі державні посади. Це президенти держав, прем'єр-міністри, міністри та їхні заступники, депутати, політичні діячі вищих рангів, високопосадовці судової системи, правоохоронних органів, юстиції, оборони, керівництво Національного банку тощо. Повний перелік таких посад в Україні є у Законі про фінансовий моніторинг («Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення») у ст. 1.

Головне нововведення законопроекту: відтепер топпосадовці, держслужбовці категорії А та їхні родичі матимуть довічний

статус РЕР. При цьому документом посилюється відповідальність суб'єктів первинного фінмоніторингу (наприклад, банків) за необґрунтовану відмову користувачам у наданні фінансових послуг.

Тож, відтепер, щодо РЕР фактично не діє презумпція невинуватості. Вони апріорі підозрюються у збереженні високого впливу навіть після того, як залишили посаду. Тому людина, яка одного разу стала політично значущою особою, має пожиттєво бути під фінансовим контролем. Це означає, що банки повинні ретельно перевіряти усі фінансові операції своїх клієнтів, які мають статус РЕР, і звітувати до контролюючих органів.

Це необхідно з огляду на те, що у РЕР «підвищений ризик» до фінансових злочинів: відмивання грошей, корупції і незаконного збагачення. Тому статус РЕР передбачає прискіпливий фінансовий моніторинг цих посадовців, їхніх чоловіка/дружини, дітей, батьків, компаній (якщо РЕР є засновником), партнерів по бізнесу і в разі, якщо вони не зможуть підтвердити джерел походження своїх статків, будь-який банк чи інший суб'єкт первинного фінансового моніторингу заблокує всякий їхній рахунок. Такі правила діють і в державах ЄС.

Закон чекає на підпис Президента, а народні обранці та представники громадянського суспільства дискутують про ризики.

Прибічники описаної новації стверджують, що Україна не має інших варіантів, окрім як рухатися за наміченим європейцями планом. Окрім того, фінмоніторинг топ-чиновників дасть змогу ефективніше боротися з корупцією.

Противники ж, навпаки, говорять, що Закон не дасть реального антикорупційного ефекту, а лише ускладнить життя всім, кого він стосується, а відтак – значно зменшить привабливість державної служби.

Хоча сам Закон про посилення фінмоніторингу РЕР парламент ухвалив ще

6 грудня 2019 р., у 2022 р., через пів року після початку повномасштабної війни, у ВРУ вирішили скасувати довічний статус РЕР, замінивши його на три роки з моменту звільнення чиновника. Відповідну поправку тоді внесли нардеп від фракції «ОПЗЖ» Г. Мамка та депутат від «Європейської солідарності» А. Герасимов.

Це викликало питання у союзників України, зазначає юридичний радник Transparency International Ukraine О. Калітенко. Адже створювалось враження, що під час повномасштабної війни, коли наша країна отримує багато фінансової допомоги з-за кордону, українські РЕР намагаються щось приховати.

Тож 17 жовтня Верховна Рада України після довгих суперечок повернула довічний фінансовий контроль щодо РЕР і, таким чином, нарешті, привела Закон у відповідність до стандартів FATF, яка наголошує на кількох важливих моментах: визначенні чітких критеріїв та запровадженні ризикоорієнтованих підходів до фінансового контролю публічних осіб. Це коли заходи контролю пропорційні рівню ризиків, що створюють публічні функції РЕР-особи.

В Україні ж, як свідчить практика, ризикоорієнтовані підходи й досі не працюють, хоча Нацбанк і розробив відповідні вимоги до банків.

На думку експертки Інституту економічних досліджень та політичних консультацій О. Бетлій, в Україні ухвалили майже найжорсткіший варіант рекомендацій FATF із позитивним статусом РЕР та продовженням посиленого фінмоніторингу протягом 12 місяців з дня припинення виконання владних повноважень.

Встановлення позитивного, а не ризикоорієнтованого статусу РЕР, як зазначив народний депутат і перший заступник голови антикорупційного комітету ВРУ Я. Юрчишин, має кілька причин. По-перше, Україна сама собі створила імідж країни з величезною корупцією. Тому навіть за відсутності цього Закону, проблеми для українських РЕР за кордоном були б серйозні. По-друге, український

парламент самостійно втілює найжорсткішу рекомендацію в 2019 р.

Але зараз саме положення про позитивний обов'язковий фінмоніторинг РЕР викликало найзапекліші дискусії під час ухвалення законопроекту, оскільки тепер усім держслужбовцям доведеться довічно підтверджувати кожен свою банківську операцію. А банківська система часто замість того, щоб розбиратися у рівні фінансового ризику, який притаманний тій чи іншій публічній особі та її родичам, виявляє надмірну прискіпливість «про всяк випадок». Соцмережі переповнені історіями про безпідставні блокування операцій клієнтів чи навіть відмов у обслуговуванні. Виникнення додаткових і, якщо вірити скаргникам, присутніх проблем через причетність до державної служби дійсно може стати перешкодою для так званого «притоку свіжої крові» до держуправління, оскільки «жодна притомна людина з приватного сектору після цього не піде на державну службу» Зокрема, В. Безгін та І. Фріз наголошували, що довічний статус РЕР де-факто законсервує сферу топ-чиновників назавжди.

Також під час ухвалення законопроекту було відкинуто пропозицію представника «Слуги народу» М. Бужанського про запровадження довічного фінмоніторингу лише після того, як Україна набуде членство в ЄС. А також норму, яка зобов'язувала РЕР повідомляти про цей статус на запит банку тільки під час перебування на посаді та протягом року після звільнення, оскільки вона суперечить стандартам FATF.

Другим питанням, що викликало палкі дискусії у парламенті, стало передбачене законопроектом створення єдиного державного реєстру національних публічних діячів, який має формуватися та вестися спеціально уповноваженим органом. Прихильники створення держреєстру РЕР, зокрема, народний депутат Т. Острікова наголошували на тому, що його відсутність та закритість подібної інформації під час воєнного часу створює суттєві проблеми. А противники, зокрема, народний депутат О. Василевська-Смаглюк вбачали у його створенні загрозу для системи фінансового моніторингу, що полягатиме в

спробах через корупційні важелі «редагувати» реєстр.

Судячи з усього, передбачений проектом Закону Єдиний державний реєстр національних публічних діячів міститиме інформацію лише про локальних РЕР, тож перевіряти іноземних РЕР треба буде, як і раніше, в інших джерелах. Крім цього, доля наповнення реєстру ще підлягає вирішенню, оскільки уже зараз виникають дискусії щодо того, чи не порушуватиме він законодавство, наприклад, про персональні дані.

Як відомо, в Україні вже кілька років діє реєстр публічних діячів – неофіційна база даних, куди громадська організація «Центр протидії корупції» (ЦПК) в рамках своєї статутної діяльності вносить відомості про тих, хто, на їхню думку, підпадає під критерії РЕР. Утім, на думку юристів, цей реєстр створений з порушенням норм Конституції щодо невтручання в особисте життя та норм про захист персональних даних, а також містить неповну (або недостовірну) інформацію, щодо внесених у реєстр осіб.

Деякі депутати, зокрема І. Фріз, зазначали, що Закон прямо порушує чинні норми Конституції, адже суперечить ст. 58 про те, що нормативно-правові акти не мають зворотної дії в часі. Проте на думку О. Калітенка, правила фінансового моніторингу не стають неконституційними через те, що вони враховують події, які відбулись у житті клієнта до того, як він став РЕР. Такий самий досвід переживали й інші країни ЄС, але в жодній із них норми щодо фінмоніторингу РЕР не вважалися неконституційними. Зрештою, навіть під час оцінки ризикованості «звичайних» клієнтів банки враховують події з минулого – від одруження до проблемної кредитної історії.

Крім того, Закон не передбачає посилений контроль за старими операціями, що відбулися або відбудуться до набуття ним чинності. Посилений моніторинг для тих РЕР, які пішли з політично значущої посади понад три роки тому, буде стосуватися лише операцій, зроблених вже після набуття чинності Законом. Тобто не буде оскаржень вже проведених попередніх транзакцій. Наприклад, ніхто не

забиратиме кошти з попередніх переказів на картку нового РЕР.

Голова НБУ А. Пишний зазначив, що Закон вводить положення, які дадуть змогу мінімізувати проблемні ситуації, що виникали у відносинах банків і клієнтів зі статусом РЕР. У разі, якщо фінустанова вдасться до необґрунтованого встановлення будь-якого ступеня ризику, безпідставної відмови в установленні ділових відносин чи обслуговуванні або навпаки – проігнорує ознаки належності клієнта до РЕР, НБУ застосує відповідні заходи впливу.

За його словами, штрафи становитимуть до 1,7 млн грн для небанківських фінансових установ та інших суб'єктів фінансового моніторингу і до 10 млн грн для банків. (Наскільки ефективно така система штрафів покаже себе на практиці, на думку деяких експертів, є питанням поки що відкритим).

Також Закон прописує окремі вимоги і заходи для співпраці з РЕР і членами їхніх сімей, а також терміни їхнього виконання.

Тобто якщо за 12 місяців посиленого фінмоніторингу фінустанова підтвердить низький ризик операцій у РЕР (наприклад, він не використовував офшори, не робив великі транзакції на кшталт купівлі нового автомобіля чи квартири тощо), посилений фінмоніторинг щодо нього припиниться, і надалі він нічим не відрізнятиметься від звичайної фізособи.

Тут є дуже важлива деталь: статус РЕР не дорівнює перевіркам посиленого фінмоніторингу і не робить ці перевірки позитивними – лише у разі, якщо надалі РЕР приверне увагу моніторингу за нормами для пересічних клієнтів, щодо нього можуть поновити посилений контроль. Норма ж про посилений моніторинг РЕР протягом 12 місяців після звільнення існує й у Директиві ЄС.

А. Пишний запевнив, що НБУ ретельно стежитиме, аби фінансові установи належно виконували оновлені вимоги до РЕР.

За кордоном подібну схему фактично довічного фінмоніторингу застосовують досить давно.

У FATF входить 37 найбільш економічно розвинутих країн світу – більшість держав

Європейського Союзу, США, Австралія, Швейцарія, Норвегія, Південна Корея, Японія, Мексика, та інші. Як зазначає сайт Єврокомісії, «заходи, передбачені FATF (The Financial Action Task Force), спрямовані на забезпечення того, щоб приватний сектор, на який поширюються Рекомендації FATF, ставився до публічних діячів відповідно до ризику, який вони представляють, і вживав додаткових заходів, необхідних для зменшення цього ризику».

Перебуваючи в країнах-членах FATF і обслуговуючись в їхніх банках, український топ-чиновник також піддаватиметься посиленому фінмоніторингу.

Відновлення довічного статусу PEP збіглося з ще одним нововведенням: з 2024 р. українські банки почнуть обмінюватися з європейським колегами інформацією про операції своїх клієнтів. Це стосується й податкової служби. Раніше такого обміну не було.

Це може суттєво ускладнити життя українцям, які хочуть відкрити рахунки чи мати активи в Європі. «Законодавство щодо протидії відмивання грошей там значно жорсткіше, ніж в Україні», – каже керівник юридичної компанії Winner I. Ясько.

Щодо довічного статусу, то на міжнародному рівні існує підхід «once a PEP – always a PEP». Наприклад, директиви ЄС, Конвенція ООН проти корупції та рекомендації FATF визначають PEP як особу, що «виконує чи виконувала важливі публічні функції» – без обмежень щодо часу. Водночас ані міжнародні стандарти (в т. ч. такі, як FATF), ані українське законодавство не містять строків, протягом яких політичного значуща особа зберігає свій статус після припинення своїх повноважень.

Проте у більшості країн Європи термін контролю PEP обмежений.

Тривалість збереження статусу PEP в різних країнах може варіюватися. Деякі країни можуть мати власні правила та терміни, які визначають тривалість статусу PEP. Крім того, визнання особи як PEP і тривалість збереження цього статусу можуть регулюватися не тільки законодавством, а й внутрішніми політиками та правилами фінансових установ або організацій. Адже застосування жорстких

процедур належної перевірки стосовно всіх колишніх політично значущих осіб, а також членів їхніх сімей та осіб, пов'язаних з ними, протягом необмеженого періоду часу було б недоцільним.

Часові обмеження, по суті, завжди штучні. Тож варто розглядати поточний статус кожного PEP в індивідуальному порядку, застосовуючи ризик-орієнтований підхід.

За даними Міністерства зовнішніх справ України, у більшості країн ЄС діє 12 місяців обов'язкового фінмоніторингу щодо PEP.

Найбільш суворе законодавство у Німеччині та Франції. У Німеччині згідно з місцевим Законом про протидію відмиванню коштів передбачено постійний моніторинг ділових відносин політично значущих осіб та операцій, що вони здійснюють. В окремих випадках, такий період може бути обмежено, але лише за згодою Федерального відомства з питань інформаційної безпеки.

У Франції згідно з Законом про боротьбу з відмиванням грошей PEP повинні перебувати під моніторингом мінімум 12 місяців, а потім він може бути знятий, але в індивідуальному порядку після оцінки компетентних органів. «В той час як деякі дуже ризиковані політичні діячі повинні зберігати свій статус назавжди (або принаймні на невизначений термін) після звільнення з посади, інші можуть бути понижені в статусі, беручи до уваги певні фактори», – ідеться у відповіді МЗС щодо французької практики фінмоніторингу політично значущих осіб.

Деякі країни мають понад 12 місяців обов'язкового фінмоніторингу строки – наприклад Люксембург та Естонія – 5 років. Іспанія, наприклад, не встановлює чіткого строку фінмоніторингу, він діє, поки особа становить підвищений ризик відмивання грошей або фінансування тероризму.

У більшості країн також є механізми, за якими фінмоніторинг щодо PEP може бути продовжено й після закінчення строку, якщо особа становить особливий ризик.

В Угорщині не діє позитивний фінмоніторинг, проте, рішення щодо скасування цього статусу зазвичай приймаються, спираючись

на внутрішні правила та політику політичної організації або урядової структури.

В Ірландії період посиленого нагляду, який становив 12 місяців після того, як РЕР перестали обіймати важливу посаду, продовжено в редакції Закону 2021 р. на період, доки це обґрунтовано необхідно для врахування постійного ризику, який становить ця особа.

У Швеції термін обов'язкового фінмоніторингу становить 18 місяців.

У директивах ЄС зазначається, що банки повинні враховувати ризики РЕР щонайменше 12 місяців після відставки й до того моменту, поки РЕР перестане бути носієм ризиків. Коли саме настає цей момент – має визначити система ризик-менеджменту банку.

Щодо реєстру публічних осіб, то він є важливим інструментом для забезпечення прозорості та протидії корупції і надає можливість доступу до інформації про публічних діячів, їхні статуси, посади та фінансові інтереси. Можливості реєстру публічних осіб можуть різнитися залежно від країни та законодавства. Деякі країни можуть мати більш розвинені та доступні реєстри, тоді як інші можуть мати обмежену функціональність або обмежений доступ до інформації.

Підсумовуючи, слід зазначити, що ризики, пов'язані з відмиванням коштів, для РЕР залишаються більш високими через те, що ці особи можуть, зловживаючи своїм становищем та впливом, здійснювати злочинні діяння: отримувати та вимагати хабарі, привласнювати державне майно, а потім легалізувати доходи за допомогою внутрішньодержавних або іноземних фінансових структур. Більшість РЕР не займаються незаконною діяльністю, однак всі РЕР, незалежно від країни походження, природи ділової діяльності чи статусу, потенційно мають можливість зловживання своїм становищем. І хоча корумповані політично значущі особи становлять невелику частку політиків, дії навіть одного корумпованого політика можуть вплинути на долю всієї країни. Потіки «брудних» грошей завдають удару по репутації фінансових інститутів та підривають віру в цілісність фінансової системи.

Дієвий правовий режим та вжиття установами відповідних заходів щодо РЕР є важливою складовою запобігання великій корупції, оскільки ускладнює відмивання доходів. Частково або неналежним чином виконані процедури перевірки клієнтів, у т. ч. при встановленні кінцевих бенефіціарних власників, створюють ризики того, що установа не зможе розпізнати РЕР або невірно оцінить ризики, пов'язані з конкретним клієнтом, тому механізми контролю при виявленні РЕР мають бути настільки ефективними, наскільки ефективною є система протидії відмиванню коштів у цілому.

Чимало експертів звертають увагу на недоліки та негативні наслідки ухваленого 18 жовтня Верховною Радою законопроекту про посилення фінансового моніторингу РЕР. Передусім звертається увага на те, що тотальний пожиттєвий контроль усіх фінансових операцій відвертатиме людей від державної служби, що гальмуватиме реформи. Зокрема таку думку висловлює економіст, керівник аналітичного напрямку Мережі захисту національних інтересів ANTS І. Несходовський.

Я. Юрчишин акцентує на низькій якості законопроекту, в якому крім штрафів за необґрунтовані відмови у послугах через «вільне трактування» банками статусу РЕР, відсутні чітко прописані індикатори ризику, які мали б звести такі маніпуляції до мінімуму.

Можливо, на якість Закону вплинув той факт, що українська сторона, маючи в запасі кілька років для врегулювання пункту про РЕР та чіткого роз'яснення всіх нюансів, цього не зробила. І на момент, коли питання про початок переговорів про вступ до ЄС перебував на останній стадії, переговорники вже просто не мали достатньо часу для того, щоб все як слід прописати.

У ГО «Центр протидії корупції» критикують ідею створення реєстру політично значущих осіб, оскільки, на їхню думку, це порушує міжнародні стандарти фінансового моніторингу та несе величезні корупційні ризики. Бо замість того, щоб користуватися різними джерелами для визначення статусу публічного діяча, буде список, де держава на власний розсуд

визначатиме, хто є, а хто не є публічним діячем, порушуючи при цьому стандарти ЄС та FATF, – зазначила голова правління ЦПК Д. Каленюк. Крім цього, вона наголосила на тому, що такий реєстр буде завжди застарілий, адже щоб інформація в ньому постійно оновлювалася, потрібно зобов'язати всіх публічних діячів подавати додаткові декларації про членів сім'ї та пов'язаних осіб. Та ще й постійно повідомляти про будь-які зміни в наданих даних. У реальності це, найімовірніше, не спрацює.

Той факт, що Закон про РЕР, який насправді було прийнято ще кілька років тому, сьогодні викликав бурхливу реакцію, свідчить насамперед про провал комунікації влади із самими ж держслужбовцями. Нинішні дискусії про зловживання з боку банків, про можливий реєстр топ-чиновників, нерозуміння того, як Закон вплине на боротьбу з корупцією і сам проєкт Закону, написаний без урахування важелів стримування – результат поспіху, якого можна було б уникнути.

Водночас існує розуміння, що директиву ЄС 2015/849, яка покладена в основу Закону про РЕР, потрібно впроваджувати. При цьому експерти вважають, що її впровадження має супроводжувати низка підзаконних актів, роз'яснень і рекомендацій передусім щодо роботи банківської сфери.

Сьогодні механізму з врегулювання роботи банків із політично значущими особами чекають від НБУ. Нацбанк має виписати правила, згідно з якими банківські установи надаватимуть РЕР фінансові послуги. Важко сказати, чи зможе НБУ повною мірою передбачити усі можливі проблеми, що виникнуть. Залишається сподіватися, що Закон у результаті «приживеться», а переговори про вступ України до ЄС, які даються важкою ціною, не затягнуться на невизначений термін.

«Навіть якщо у нас тут РЕР були б обмежені трьома роками, вони б все одно прийшли на четвертий рік у закордонний банк і вважалися б РЕР, там були б додаткові опитування, анкетування. Це те, чого наші посадовці не уникнуть у закордонних установах», – вважає О. Калітенко.

Водночас багато експертів висловлюють сумніви в тому, що ця норма забезпечить значний поступ у справі запобігання зловживанням з боку діючих посадовців. Це типовий приклад боротьби з наслідками, а не з причинами, вважає експерт CASE Україна В. Дубровський. Це правильний крок, який спрямований на виявлення людей, що вже вчинили корупційні заходи і завдали шкоди державі. Крім того, він дуже затратний – банки і держава витратять значні ресурси на багаторічний моніторинг великої кількості осіб.

На думку експерта, значно більший ефект дали б заходи, спрямовані не на боротьбу з корупцією, а на запобігання їй. Він вважає, що головна увага держави має бути зосереджена на створенні регуляцій, які ускладнюють корупцію, що дасть можливість скоротити кількість і масштаби зловживань. Щодо фінмоніторингу, то це уже додатковий засіб тиску на тих, хто все ж таки знайшов можливість конвертувати владні повноваження у грошові знаки.

Адвокат Р. Кравець також вважає виконання законів України гарною альтернативою довічному фінансовому моніторингу РЕР. На його думку, не можна постійно вважати злочинцями і переслідувати всіх осіб, які певний час виконували функції держави. Якщо людина вчинила злочин, її треба притягати до відповідальності. Якщо людина не вчиняла злочин, не можна її постійно підозрювати в тому, що вона це робить. Це призводить до повної недовіри державним інститутам – вважає він.

Підсумовуючи дискусію голова НБУ А. Пишний зазначає, що ухвалений Закон – це частина антикорупційної трансформації держави. Його норми щодо РЕР відповідають і стандартами FATF, і Директиві ЄС 2015/849, і вимогам МВФ для отримання макрофінансової допомоги.

Зміни можуть бути неприємними, бо вони впливають на звичну реальність, хоча такі норми існували з 2020 до 2022 р. Але без змін не буде прогресу.

Саме зараз Україна докорінно змінює в принципі ставлення до категорії РЕР в країні.

Адже вимоги стосовно них мають запобіжний, а не кримінальний характер і не

повинні інтерпретуватися як такі, що певним чином таврують політично значущих осіб участю в якійсь неправомірній діяльності.

Євроінтеграція закріплена в Конституції як прагнення всього українського народу. А в ЄС діє обов'язкова Директива для всіх членів (Директива ЄС 2018/843 від 4 листопада 2022 р. № 2736-ІХ), яка передбачає відсутність часових обмежень, що мали б застосовуватись автоматично після звільнення з посади через деякий час.

Україна має бути готовою до того, що її як кандидата у нові члени ЄС Брюссель більш прискіпливо перевірятиме на відповідність спільним європейським правилам. Обійти ухвалення цього Закону неможливо, якщо наша держава справді прагне стати повноцінним членом ЄС. Це особливо важливо під час повномасштабної війни, коли Україна виступає реципієнтом великого обсягу іноземної фінансової допомоги і готується до ще масштабніших програм з повоєнної відбудови. Ті ж проблеми, як-от престиж держслужби чи незручність, яку можуть створювати українські банки, варто вирішувати іншим шляхом, а не відмовою від норм, які мають запобігати корупційним злочинам і відмиванню коштів.

(Статтю підготовлено з використанням інформації таких джерел: Офіційний вебпортал парламенту України (<https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/42683>; <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text>); Фінансовий Омбудсман (<https://finom.org.ua/vr-proholosuvala-za-zakonoprojekt-pro-posylennya-finmonitorynhu-shchodopolitychno-znachushchikh>); Суспільне Новини (<https://suspilne.media/596025-rada-u-hvalila-dovichniy-monitoring-visokoposadovciv-ce-vimoga-myf/>); (https://lb.ua/news/2023/10/19/580163_dovichniy_pep_politichno_znachushchi.html); Дзеркало тижня (<https://zn.ua/ukr/ECONOMICS/rada-zatverdila-zakonoprojekt-pro-dovichniy-finmonitorinh-politichno-znachushchikh-osib.html>); 18000.com.ua (<https://18000.com.ua/strichka-novin/u-parlamenti-uxvalili-zakon-pro-pozhittjevij-finmonitoring-politichno-znachushhix-osib/>); Інформаційний портал

«РБК-Україна» (<https://www.rbc.ua/rus/news/ostanniy-krok-es-hto-taki-rer-i-i-chomunoviy-1698098335.html>); Korrespondent.net (<https://ua.korrespondent.net/articles/4633044-dovichniy-monitorinh-scho-zminytsia-dliavysokoposadovtsiv>); Forbes Ukraine <https://forbes.ua/money/nardepi-zi-skipom-propuskayut-zakonoproekt-pro-dovichniy-kontrol-vitrat-topchinovnikiv-chomu-voni-galmuyut-rishennya-shcho-rozblokue-peremovini-provstup-do-es-16102023-16708>; <https://forbes.ua/news/rada-ukhvalila-zakon-pro-finmonitoring-politikiv-17102023-16724>; <https://forbes.ua/money/tsina-roboti-na-derzhavu-dovichniy-status-politichno-znachushchoi-osobi-abo-pepyak-tse-vplivae-na-zhittya-koruptsioneriv-taderzhfunktsioneriv-z-biznesu-velikiy-gayd-vid-forbes-18102023-16740>); Укрінформ (<https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3777922-zakon-pro-rer-fakti-j-domisli.html>); Українське право (https://ukrainepravo.com/law-making/bill_passed_by_legislature/zakon-ukrayiny-pro-vnesennya-zmin-do-zakonu-ukrayiny-pro-zapobigannya-ta-protydiyu-legalizatsiyivid/?month=09&year=2023); Українська правда (<https://www.pravda.com.ua/columns/2019/11/19/7232428/>); Європейська правда (<https://www.eurointegration.com.ua/articles/2023/10/18/7171677/>); Kyiv Post (<https://www.kyivpost.com/post/23116>); Юридична Газета (<https://yur-gazeta.com/publications/practice/kriminalne-pravo-ta-proces/pep--cenazavzhdi.html>); Кр.ua (<https://kr.ua/ua/politics/a678279-choho-bojatsja-pepi-pozhittjevij-kontrol-rozluhennja-i-rizik-potrapljannja-uspisok-teroristiv>); Телеграф (<https://telegraf.com.ua/ukr/ukraina/2023-10-19/5813798-finansoviy-monitoring-pep-shcho-tse-take-i-chomu-navkolo-nogo-stilki-galasu>); FinAP (<https://finap.com.ua/pep/>; <https://finap.com.ua/golova-natsbanku-rozviyuye-mify-pro-dovichniy-status-peps/>); Громадське Телебачення (<https://hromadske.ua/posts/poki-skladno-peredbachitiya-k-yes-vi-dre-aguye-na-skasuvannya-pozhittjevogo-finmonitoringu-dlya-posadovciv-advokat>); Українське Радіо (<http://www.nrcu.gov.ua/news.html?newsID=102515>); ІНА «Українські Новини» (<https://>

ukranews.com/ua/news/959270-pozhyttyevyj-finmonitoryng-politychno-znachushhyh-osib-v-yes-zastosovuyut-lyshe-nimechchyna-ta); *Заборона* ([https://zaborona.com/rada-uhvalyla-zakon-pro-perevirky-toppolitykiv-i-](https://zaborona.com/rada-uhvalyla-zakon-pro-perevirky-toppolitykiv-i-suddiv-shho-cze-maye-zminyty/)

[suddiv-shho-cze-maye-zminyty/](https://apostrophe.ua/ua/article/politics/government/2023-09-29/poslednee-uslovie-dlya-vstupleniya-v-es-vyipolnit-li-ukraina-trebovanie-bryusselya/54256)); *Аностроф* (<https://apostrophe.ua/ua/article/politics/government/2023-09-29/poslednee-uslovie-dlya-vstupleniya-v-es-vyipolnit-li-ukraina-trebovanie-bryusselya/54256>)).

ЩОДЕННИК БЛОГЕРА *

Блог на сайті «Lb.ua»

Про автора: Богдан Данилишин, завідувач кафедри КНЕУ ім. В. Гетьмана

Поступ відновлення Економічна ситуація

У рамках реформи корпоративного управління в Україні Кабінет Міністрів України спростив Порядок передачі повноважень з управління корпоративними правами держави уповноваженим органам управління. Зокрема, зменшено перелік документів, які надаються збитковими суб'єктами господарювання, які передаються до сфери управління Фонду державного майна та підлягають ліквідації). Також було виділено в окремий перелік юридичні особи, реєстрація випуску акцій яких не оформлена відповідно до законодавства або акції яких не були зараховані на рахунки депозитарних установ і відповідно на рахунки власника. Прийнята постанова має забезпечити уніфікацію механізму реалізації проблеми щодо передачі Фонду державного майна суб'єктів господарювання, реєстрація випуску акцій яких не оформлена відповідно до законодавства, та дозволить Фонду державного майна здійснити належне оформлення корпоративних прав держави в таких суб'єктах господарювання.

Також Уряд підвищив оплату праці за виконання суспільно корисних робіт в рамках проекту “Армія відновлення” з 6700 грн до 10 050 грн. З 1 січня 2024 року вона зросте до 10 650 грн, з 1 квітня 2024 року – до 12 000 грн. Відповідне рішення було ухвалене на засіданні Кабінету Міністрів 27 жовтня. На сьогодні види суспільно корисних робіт залежать від потреб

конкретного регіону. Керівництво областей визначає, які роботи потрібні в регіоні, повідомляє про це Центр зайнятості, який пропонує безробітним, що стоять на обліку в центрі, долучитись до виконання таких робіт. З цими людьми укладається строковий трудовий договір на період виконання робіт. Найчастіше безробітних залучають до робіт з забезпечення життєдіяльності громадян, що постраждали внаслідок бойових дій; розвантаження, фасування та доставки гуманітарної допомоги; надання громадянам соціальних послуг в місцях зосередження внутрішньо переміщених осіб.

За повідомленням Мінагрополітики станом на кінець жовтня в Україні намолочено 63,2 млн тонн нового врожаю, з яких зернових культур – 43,4 млн тонн, олійних – 19,6 млн тонн. Збір зернових та зернобобових культур проведено на площі 8 849,8 тис. га при врожайності 49,0 ц/га. Збір олійних культур проведено на площі 7 813,7 тис. га, зокрема соняшника обмолочено на площі 4 687,9 тис. га, (врожайність – 23,6 ц/га), намолочено 11,1 млн тонн насіння. Продовжується збір цукрових буряків, їх викопано на площі 155,4 тис. га, накопано 7,3 млн. тонн при врожайності 472,1 ц/га.

За повідомленням Мінекономіки 26 жовтня завершився четвертий раунд консультацій з делегацією Європейського Союзу щодо підготовки плану, передбаченого програмою Ukraine Facility на 2024-2027 роки. До триденних консультацій у Міністерстві економіки України долучились представники профільних

* Збережено стиль і граматику оригіналу

міністерств та інших державних органів, залучених до підготовки. Передбачається, що план складатиметься з 4 основних блоків – макроекономічних сценаріїв, базових реформ, економічних реформ, а також опису пріоритетних секторів економіки, які зможуть забезпечити найбільше зростання в наступні роки. Завершити роботу над проектом плану планується до кінця листопада. До цього часу триватимуть консультації з усіма залученими сторонами, а також обробка та врахування пропозицій до передбачених заходів.

Бюджетна сфера

За повідомленням Міністерства фінансів у жовтні 2023 року до державного бюджету України надійшло близько 2,8 млрд доларів США зовнішнього фінансування. Грантові кошти, які надаються на безповоротних умовах, склали понад 40% із загального обсягу фінансової допомоги. Серед донорів у жовтні 2023 року:

- Європейський Союз – 1,6 млрд доларів США (пільгове фінансування);
- Сполучені Штати Америки – 1,15 млрд доларів США (грант).

Кошти від ЄС – дев'ятий транш у рамках масштабної макрофінансової допомоги (МФД) на 2023 рік. Загальний обсяг фінансування за програмою МФД сягає 18 млрд євро, із яких Україна отримала вже 15 млрд євро.

Грант від США – частини п'ятого додаткового фінансування в рамках проекту Світового банку “Підтримка державних видатків для забезпечення стійкого державного управління в Україні” (PEACE in Ukraine). У 2023 році Україна отримала вже 10,9 млрд доларів США грантового фінансування від Сполучених Штатів.

Міжнародне фінансування спрямовується на фінансування пріоритетних видатків держбюджету, зокрема, на забезпечення соціального захисту населення, гуманітарні потреби, оплату праці працівників секторів освіти та охорони здоров'я.

Загалом за 10 місяців 2023 року Міністерство фінансів України залучило близько 35,4 млрд доларів США зовнішнього фінансування на нагальні потреби держбюджету.

На внутрішньому ринку державних запозичень Міністерством фінансів у вівторок, 31 жовтня, залучено 12 млрд гривень та 95,6 млн доларів США. Гривневі розміщення здійснювалися на строк від 6 міс до 3 років та із дохідністю до погашення від 17,0% до 18,9%. Вартість річних запозичень у валюті для Міністерства фінансів становила 4,71%.

Валютний та фінансовий ринок

Правління Національного банку України ухвалило рішення з 27 жовтня 2023 року встановити облікову ставку на рівні 16%, зрівнявши її зі ставкою за депозитними сертифікатами (ДС) овернайт. У такий спосіб Національний банк модернізував свій операційний дизайн монетарної політики за системою «нижньої межі». Ставки за іншими операціями НБУ з банками встановлені таким чином: ставка за тримісячними ДС дорівнюватиме «обліковій ставці + 4 в. п.» (20%), а за кредитами рефінансування – «обліковій ставці + 6 в. п.» (22%).

Модернізація операційного дизайну монетарної політики має посилити сигнальну роль облікової ставки в умовах структурного профіциту ліквідності. Такі зміни, зокрема, дадуть змогу НБУ утримувати короткострокові гривневі міжбанківські ставки близькими до облікової ставки. В свою чергу, утримання незмінними ставок за операціями НБУ з банками наразі узгоджується з необхідністю збереження привабливості гривневих інструментів, що важливо для забезпечення помірної інфляції та курсової стійкості на прогнозному горизонті.

Обсяг попиту на іноземну валюту на міжбанківському ринку минулого тижня скоротився разом зі зменшенням її пропозиції. Чисті інтервенції Національного банку з продажу іноземної валюти становили 675 млн доларів США (порівняно із 735 млн доларів США позаминулого тижня).

Обсяг ліквідності банківського сектору (у формі залишків на коррахунках та у депозитних сертифікатах НБУ) становить близько 680 млрд грн. Його утримання на цьому рівні обумовлене взаємокомпенсуючим впливом валютних інтервенцій НБУ та витратами з єдиного казначейського рахунку Уряду.

На умовах програми «Доступні кредити 5-7-9%» минулого тижня банками було видано 454 пільгові кредити на загальну суму 1,9 млрд грн. Загальна кількість виданих кредитів з початку широкомасштабних воєнних дій на території України за програмою досягла майже 40 тисяч на загальну суму 155,5 млрд. гривень (https://lb.ua/blog/bogdan_danylysyn/582208_postup_vidnovlennya.html). – 2023. – 01.11).

Блог на сайті «Lb.ua»

Про автора: Блог Аналітичного центру «Обсерваторія демократії»

«Націоналізація військового ПДФО»: ціна питання для громад Харківщини

Урядова ініціатива вилучення «військового ПДФО» з місцевих бюджетів та стовідсоткового зарахування до держбюджету поки що не набула статусу закону – відповідному законопроекту №10037 для ухвалення в другому читанні забракло трьох голосів народних депутатів. Однак Верховна Рада відправила законопроект на повторне друге читання, отже вірогідність перерозподілу податків військових на користь держбюджету зберігається. Аналітичний центр «Обсерваторія демократії» дослідив поточний стан бюджетів громад Харківської області та наскільки критично на ньому може позначитися ймовірна втрата «військового ПДФО».

Претенденти на податки військових

Одну з найгостріших політико-економічних дискусій вересня-жовтня в Україні викликав намір уряду зараховувати всі 100% податків на доходи військовослужбовців до державного бюджету. Наразі, діюча формула розподілу «військового ПДФО» (насправді до цієї категорії включено й оподаткування доходів поліцейських та деяких інших служб) передбачає надходження 64% податків до бюджетів громад, 15% – до обласного бюджету і 21% – до державного.

Ініціатива зараховувати все до держбюджету прогнозовано наштовхнулася на критику з боку

органів місцевого самоврядування, у яких пропонується відповідні доходи вилучити.

Ключові аргументи сторін можна звести до наступних тез.

Позиція уряду:

завдяки збільшенню виплат військовослужбовцям та їхньої чисельності громади отримали надприбутки, що не є заслугою місцевих економік;

доходи зараховуються до місцевих бюджетів тих громад, в яких юридично зареєстровані відповідні військові частини, однак це не завжди корелює з фактичним перебуванням військових чи з користуванням військовими певними послугами в цих громадах;

більшість місцевих бюджетів під час війни є профіцитними, залишки акумулюються на казначейських рахунках, а в громадах збільшується тенденція до неефективних витрат з метою «освоєння бюджету» та з високою корупційною рентою.

Позиція громад:

неефективні, абсурдні або корупційні закупівлі є проблемою не лише місцевого, але й центрального рівня (зокрема, в питаннях забезпечення військових), тож немає жодних гарантій щодо реальної допомоги ЗСУ від зарахування «військового ПДФО» до держбюджету;

у нинішньому вигляді урядова ініціатива перекреслює вектор децентралізації та створює небезпечний прецедент порушення процедур Бюджетного кодексу посеред бюджетного року;

для деяких найбільш постраждалих громад саме «військовий ПДФО» залишається чи не єдиним інструментом наповнення місцевих бюджетів, але уряд підходить до ситуації узагальнено і не надає конкретних гарантій найбільш залежним від цих податків громадам.

Певною спробою компромісу можна назвати пропозицію Асоціації міст України зберегти чинну формулу зарахування ПДФО, але зобов'язати громади 70% цих надходжень направляти на потреби оборони. Втім, ця пропозиція була проігнорована, і зрештою, саме урядова ініціатива 100%-го зарахування «військового ПДФО» до держбюджету знайшла своє відображення в законопроекті №10037.

20 вересня парламент прийняв його за основу (236 «за»), друге читання відбулося майже за місяць, 17 жовтня, і всупереч прогнозам, голосів не вистачило – законопроект підтримали лише 223 депутати. Наступним рішенням (265 голосів) Верховна Рада відправила законопроект на повторне друге читання. Інформації про те, коле саме відбудеться повторний розгляд, наразі немає.

Тож, станом на початок листопада питання ціною в сотню мільярдів гривень на рік залишається «підвішеним». При цьому зміна формули зарахування відповідних доходів у законопроекті передбачається вже з 1 жовтня 2023 року – тобто, після можливого ухвалення в другому читанні та в цілому нова формула запрацює «заднім числом».

Показово, що майже всі народні депутати від Харківщини проголосували «за» (окрім відсутніх, виключенням є голосування «проти» мажоритарника від 181-го округу з центром у Змієві Дмитра Микиши). Водночас, можна було б припустити, що саме для Харківського регіону, де ситуація з місцевими бюджетами гірша за тиллові області та розміщено багато військових частин, це питання є надзвичайно гострим. Наскільки це підтверджується поточними бюджетними показниками – проаналізуємо далі.

Ціна питання для громад Харківщини

Насправді розрахунки свідчать, що для більшості громад області частка «військового ПДФО» в загальній структурі доходів складає менше 10%, і її втрата не призведе до кардинального зменшення місцевих бюджетів та тим паче до їх дефіцитності. Проте, деякі громади становлять критичні виключення, і для них, вочевидь, потрібні спеціальні компенсаційні механізми. Розглянемо цю ситуацію більш детально на прикладі міських громад Харківської області. Нижче в таблиці наведені бюджетні показники міських громад за період із січня по серпень включно 2023 року (одиниця розрахунку – мільйон гривень).

Джерело: розрахунки за даними Державного веб-порталу бюджету Міністерства фінансів України

Серед 17-ти міських громад регіону в абсолютних величинах найбільше «військового

ПДФО» за перші 8 місяців року надійшло до бюджету Харківської громади (майже 2,4 мільярди гривень). За прогнозами очільника громади Ігоря Терехова, у разі реалізації урядової ініціативи, за IV квартал 2023-го та увесь 2024 рік бюджет Харкова втратить понад 4 мільярди гривень. Водночас, у відносних величинах набагато критичніше втрата «військового ПДФО» виглядає для Дергачівської громади, для якої ця стаття доходів забезпечувала 60% усіх бюджетних надходжень (на противагу 18% у Харкові).

Натомість, у 10-ти з 17-ти міських громад частка «військового ПДФО» у доходах – менше 5%. Ймовірно, саме ця «бюджетна арифметика» визначає і публічне ставлення мерів до урядової ініціативи. Наприклад, голова Дергачівської військової адміністрації В'ячеслав Задоренко, критикуючи законопроект, попереджає про майбутні перебої з водою та освітленням в громаді, а мер Первомайського Микола Бакшеев висловився на підтримку зарахування «військового ПДФО» до держбюджету (для його громади «ціна питання» – менше 3% доходів).

При цьому варто відзначити, що всі 17 міських бюджетів на Харківщині за підсумками виконання двох третин 2023 року є профіцитними. Також важливо пам'ятати, що місяці бюджетного року не тотожні за сумою видатків – вочевидь, пік може припасти на грудень. Але ж у тих випадках, коли фактичні надходження за 8 місяців у півтора-два рази переважають фактичні витрати – це вже досить потужний сигнал, що подекуди місцеві керманічі перебільшують із меседжем про «уряд, який забирає в громад останнє».

Для селищної та особливо сільської групи громад зміна формули зарахування «військового ПДФО» ще менш відчутна. Наприклад, серед 13-ти сільських громад регіону лише 2 мають відповідну статтю доходів (Липецька та Вільхівська – 4% і 6% від усіх надходжень відповідно).

Серед 26-ти селищних громад у 20-ти є певні зарахування від «військового ПДФО», але здебільшого вони не перевищують 5% від усіх доходів громади. Найбільш

чутливими до можливого вилучення цих податків серед селищних громад є Золочівська (16,4%), Роганська (14,5%), Борівська (9,3%), Нововодолазька (8,4%) та Шевченківська (6%). Водночас, у всіх цих громадах за перші 8 місяців 2023 року зафіксовано доволі суттєвий профіцит бюджету, отже в них залишається достатньо ресурсів, щоб впоратися з імовірними втратами.

Висновки

Урядова ініціатива щодо 100-відсоткового зарахування «військового ПДФО» до держбюджету дійсно є викликом для органів місцевого самоврядування, проте доволі неоднорідним та асиметричним. Насправді, більшість громад не отримують за цією статтею значних надходжень, без яких місцевий бюджет ризикує стати дефіцитним. Але для частини громад, особливо в найбільш постраждалих прифронтових або прикордонних з РФ регіонах, це може виявитися справжньою проблемою. У всеукраїнському масштабі наочною ілюстрацією слугує кейс Миколаєва, який майже 40% своїх поточних доходів (1,6 мільярдів за січень-серпень 2023-го) отримує від податків військовослужбовців.

Серед 56-ти громад Харківської області для 8-ми «військовий ПДФО» за підсумками січня-серпня 2023 року склав понад 10% від усіх надходжень місцевого бюджету (включно з дотаціями). При цьому в абсолютних величинах саме Харківська міська громада ризикує втратити чи не найбільше в Україні – приблизно п'яту частину своїх доходів, що становитиме за весь 2024 рік разом з останнім кварталом 2023-го 4 мільярди гривень. У відносних величинах серед громад Харківського регіону дуже виокремлюється прикордонна Дергачівська, яка від «військового ПДФО» отримує 60% доходів місцевого бюджету. Ризикує недоотримати коштів і обласний бюджет, в який за діючою формулою зараховувалося 15% «військового ПДФО» з усієї території регіону, а в разі прийняття законопроекту №10037 – цієї статті доходів в обласному бюджеті не буде взагалі.

Прикметно, що цю ініціативу підтримала абсолютна більшість присутніх у залі народних депутатів від Харківщини, на чолі з головою

міжфракційного депутатського об'єднання «Слобожанщина» Павлом Сушком. Попри це, з першою спроби голосів для прийняття законопроекту в цілому не вистачило, і його було відправлено на повторне друге читання. Кейс законопроекту №10037 став одним із поодиноких випадків парламентського спротиву ініціативам виконавчої влади, однак імовірність його ухвалення в повторному другому читанні залишається доволі високою. Отже, громадам все одно варто готуватися до гіршого сценарію, в якому вони не матимуть доходів від податків військовослужбовців.

Окрім безпосередньо економічного аспекту цього питання, важливим є і комунікаційний. Фактично, два місяці активної фази дискусій щодо подальшої долі «військового ПДФО» в публічному просторі перетворилися на інформаційну війну центральної та місцевої влади, з «пінг-понгом відповідальності» за повсюдну корупцію та абсурдні закупівлі. Натомість, з боку уряду не було надано жодних конкретних гарантій тим громадам, які під час війни об'єктивно стали найбільш залежними від податків військовослужбовців. Єдиний позитивний меседж від уряду для громад полягає у тому, що їм обіцяють за рахунок дотацій забезпечити доходи місцевих бюджетів на рівні 2021 року (вочевидь, без урахування інфляції). Тому не варто дивуватися, що місцеве самоврядування вкрай негативно відреагувало на урядову ініціативу, подекуди погрожуючи припинити будь-яку допомогу армії та розташованим на території громад військовим частинам.

Тож, з боку уряду комунікація з громадами де-факто була провалена – швидше, це був не діалог, а формат, у якому місцеве самоврядування поставили перед фактом. З іншого боку, вкрай важливо, щоб в умовах імовірної втрати «військового ПДФО» і обмеження місцевого ресурсу комунікація в самих громадах не фокусувалася навколо «поганої центральної влади», а втілилася у відкриту предметну дискусію щодо пріоритетів бюджетних витрат із максимальним залученням громадськості.

І якщо законопроект №10037 все ж буде прийнятий, то на рівень центральної влади

спрямується не лише додатковий фінансовий потік, але й додаткова відповідальність та зобов'язання. Мотивуючи цей крок із бюджетної централізації розкраданням грошей на місцях, центральна влада має гарантувати та наочно доводити їхнє цільове, некорупційне та ефективне використання.

Матеріал підготовлений в рамках проєкту «Promoting Citizen Oversight and Engagement in Local Political Processes», який реалізується за фінансової підтримки Національного фонду на підтримку демократії (NED). Зміст публікації не обов'язково відображає точку зору NED і є предметом виключної відповідальності Аналітичного центру «Обсерваторія демократії» (https://lb.ua/blog/observatory_democracy/582429_natsionalizatsiya_viyskovogo_pdfo.html). – 2023. – 02.11).

Блог на сайті «Судово-юридична газета»

Про автора: Ірина Кушнір, менеджерка проєкту Ради Європи «Підтримка судової влади України в умовах війни та післявоєнного періоду»

Права осіб, які випадково стають об'єктом прослуховування правоохоронних органів через комунікацію з фігурантом кримінального провадження, також мають бути захищені

ЄСПЛ дійшов висновку про порушення статті 8 ЄКПЛ, оскільки втручання у права заявника щодо поваги до його приватного життя та кореспонденції не супроводжувалось адекватними та ефективними гарантіями проти зловживання.

У справі *Plechlo v. Slovakia* (26.10.2023, 18593/19) ЄСПЛ розглянув скаргу на відсутність захисту прав особи, телефонні комунікації якої прослуховувались випадково, оскільки вона спілкувалась з підозрюваним у кримінальній справі.

Справа стосувалась прослуховування та запису телефонних розмов, в яких час від часу брав участь заявник, а також збереження та використання отриманого матеріалу, відсутності юридичного захисту.

У 2006 році Спеціальний кримінальний суд видав наказ про прослуховування телефонних розмов в рамках кримінальної справи за підозрою в корупції в діяльності Національного Фонду Майна (НФМ). У результаті прослуховування інформація збиралась та утримувалась, також робились аналітичні звіти. Цей матеріал включав також розмови і заявника, який на той час був вищою посадовою особою НФМ, головою правління акціонерного товариства з часткою НФМ та головою виконавчого комітету НФМ. Наказ суду не стосувався заявника, як й кримінальне провадження, в межах якого прослуховування було санкціоноване. Він потрапив в поле його застосування тільки тому, що був в контакті з особою, яка була ціллю наказу про прослуховування.

У 2007 році розслідування було припинено без пред'явлення обвинувачення. Перехоплена інформація була збережена і стала частиною іншого кримінального розслідування, відкритого у 2012 році в зв'язку з більш ширшим колом питань щодо діяльності НФМ. Це розслідування також ґрунтувалось на оприлюднених в Інтернеті матеріалах секретної операції під кодовою назвою «Горила». Ця операція також не мала прямого зв'язку із заявником.

А ось вже у 2016 році кримінальне провадження було відкрито проти самого заявника і закінчилось пред'явленням йому обвинувачення. Воно ґрунтувалось на матеріалах операції «Горила». Певний матеріал, отриманий в результаті санкціонованого у 2006 році прослуховування, також став частиною розслідування.

Можливо й далі історія продовжувалась не менш цікаво, але в 2022 році розслідування було закрито в зв'язку із смертю заявника. До цього заявник безуспішно клопотав про доступ до наказу про прослуховування, до матеріалів операції «Горила». Крім того, заявник також клопотав про перегляд законності наказу суду про прослуховування. Однак, Верховний суд відхилив клопотання заявника, оскільки наказ було видано в межах іншого провадження і заявник не має права клопотати про

перегляд. Скаргу заявника на наказ 2006 року, його виконання та використання зібраних матеріалів в його провадженні також відхилив й Конституційний суд з посиланням на те, що розслідування заявника все ще тривало і він міг в межах цього розслідування оскаржувати прийнятність доказів. Крім того, заявник також міг скористатись цивільними засобами захисту. Відтак, його конституційна скарга була передчасною.

Після смерті заявника заяву до ЄСПЛ підтримував його син.

До ЄСПЛ заявник скаржився на порушення його права на повагу до приватного життя та кореспонденції.

ЄСПЛ вкотре повторив: 1) телефоні комунікації охоплюються поняттям «приватне життя» та «кореспонденція» в значенні статті 8 ЄКПЛ; 2) їх моніторинг становить втручання у вказані права; 3) таке втручання є виправданим за п. 2 статті 8 ЄКПЛ у разі, якщо воно було «згідно із законом», переслідувало одну із легітимних цілей та є «необхідним у демократичному суспільстві» для досягнення таких цілей.

У справі заявника запис, збереження та утримування перехопленої інформації становило втручання у вказані права. Щодо виправданості такого втручання... ситуація не пройшла навіть першої вимоги, а саме вимоги «згідно із законом».

Суть аргументів заявника полягали у відсутності законодавчого регулювання для захисту його прав як особи, яка випадково потрапила в поле імплементації наказу про прослуховування. ЄСПЛ вказав на те, що заявник не мав доступу до судового наказу. Це в свою чергу обмежило засоби оскарження його застосування, яке призвело до створення матеріалу з перехопленої інформації. За відсутності такого регулювання не існувало й незалежного органу для перевірки його застосування.

Суд зауважив, що будь-яка можливість для заявника оскаржити наказ або аспект його застосування в кримінальному провадженні проти нього стосувалась би його права на справедливий суд у визначенні кримінального

обвинувачення проти нього, що не є предметом у цій справі. Це, однак, не мало б прямого стосунку до його прав, захищених незалежно статтею 8 ЄКПЛ. Юридичний механізм, передбачений кримінальним процесуальним кодексом для захисту осіб, чий права зазнали ураження через запис телефонної комунікації, не міг бути застосовним до заявника в зв'язку з тим, що він не був безпосереднім об'єктом прослуховування, його права зазнали втручання випадково. Цивільних засобів для захисту прав заявника також не існувало, як й засобів захисту щодо збереження та продовжуваного утримання перехопленої інформації.

З огляду на вказане, Суд дійшов висновку про порушення статті 8 ЄКПЛ, оскільки втручання у права заявника щодо поваги до його приватного життя та кореспонденції не супроводжувалось адекватними та ефективними гарантіями проти зловживання.

Сатисфакція становила 2600 євро в якості відшкодування моральної шкоди (<https://sud.ua/uk/news/blog/284701-prava-osib-yaki-vipadkovo-stayut-obyektom-proslukhovuvannya-pravo-okhoronnikh-organiv-cherez-komunikatsiyu-z-figurantom-kriminalnogo-provazhennya-takozh-mayut-buti-zakhischni>). – 2023. – 01.11).

Блог на сайті «Освіта»

Про автора: Родіон Колишко, директор Інституту професійних кваліфікацій.

Р. Колишко: держзамовлення і втрата державних коштів

Держава обманює сама себе і суспільство, використовуючи для прогнозування потреб ринку праці у 2024–2027 роках неактуальну методіку 2013 року, оскільки вона не враховує наслідки пандемії, викликаний повномасштабним вторгненням дефіцит кадрів та масштаби післявоєнної відбудови.

Методика формування середньострокового прогнозу потреби у фахівцях та робітничих кадрах на ринку праці, затверджена наказом Міністерства економічного розвитку і торгівлі

України №305 у 2013р., вочевидь, застаріла ще до початку негативних явищ на ринку праці України, пов'язаних з наслідками пандемії COVID-19 та повномасштабної збройної агресії.

Дивлячись на цифри, важко зрозуміти прогнозований вибух керівних та управлінських кадрів, які за категоріями «Керівники підприємств, установ та організацій», «Керівники малих підприємств без апарату управління» та «Менеджери (управителі) підприємств, установ, організацій та їх підрозділів» складають більше 10% від загальної потреби у фахівцях та робітничих кадрах у 2024–2027р.р.

Викликає здивування низька частка кваліфікованих сільськогосподарських робітників, потреба в яких коливається у межах статистичної похибки – не більш ніж 0,27% від загальної прогнозованої потреби у фахівцях та робітничих кадрах впродовж 2024–2027р.р.

Натомість частка продавців оптової та роздрібною торгівлі складає практично 5% від загальної прогнозованої потреби у фахівцях та робітничих кадрах.

Вочевидь, прогноз Міністерства економіки на 2024–2027 роки не враховує необхідність комплексної післявоєнної відбудови України.

Внаслідок відсутності чіткого розуміння термінів завершення воєнних дій та пріоритетів повоєнного розвитку країни така ситуація є зрозумілою. Адже не викликає сумнівів, що відбудова буде відбуватися нерівномірно і в багатьох регіонах держави, що, разом з пріоритетами повоєнного розвитку країни, необхідно врахувати у потребі прогнозування потреб ринку праці.

З врахуванням зазначеного змушений констатувати, що представлений середньостроковий прогноз потреби у фахівцях та робітничих кадрах на ринку праці є, м'яко кажучи, не в повній мірі обґрунтованим з точки зору врахування поточних тенденцій розвитку економіки та ринку праці України та післявоєнної відбудови держави.

А з врахуванням мети цього прогнозу – формування показників державного й регіонального замовлення на підготовку

фахівців та робітничих кадрів, витрати на яке перевищує 55 мільярдів гривень у показниках минулого року – прийняття такого прогнозу може, і скоріше за все призведе до неефективного витрачання державних коштів (<https://osvita.ua/blogs/90368/>). – 2023. – 02.11).

Блог на сайті «Lb.ua»

Про автора: Ігор Ясько, керуючий партнер Юридичної компанії Winner

Податкова система і корупція нова країна

Податкова система будь-якої країни – це основа основ розвитку держави, її процвітання, благополуччя її громадян, сили та обороноздатності. І від того, як вона побудована, як врегульована, і головне – як зарегульована, залежить, до якого типу країни належить держава: розвинута, країна, що розвивається, або країна так званого третього світу. І можна багато проводити аналіз розвитку економіки країни і розвитку (збагачення) керівників органів ДПС, щоб побачити обернено пропорційну залежність, а саме: чим більше зарегульована податкова система, тим повільніше розвивається економіка і тим швидше збагачуються чиновники. Кожен раз будь-який керівник, який очолює уряд чи ДПС, каже, що він голову положить на шляху боротьби з корупцією, і все зробить заради її знищення. Але тенденція розвитку економіки і міграція з України талановитих підприємців показують децю іншу картину. Кожен чиновник, яким би він не був – компетентним чи некомпетентним – проводить експерименти з економікою всієї країни, потім його наступник каже, що попередник помилювся і т.д. – і ось замкнене коло аж до сьогоднішнього дня.

Так що ж таке корупція? Корупція – це наслідок неправильно побудованої системи, а боротися з наслідками можна вічно, якщо не усунути причини. У чому ж причини – спитаєте ви? А причини у двох складових – це занадто велика зарегульованість податкового законодавства та подвійне тлумачення законів учасниками відносин. Спочатку прогалину

допускають законодавці, потім законом користуються податківці, а бізнес читає текст по-своєму. Чи не краще було б все спростити до мінімуму? У чому полягає таке спрощення? По-перше, забрати функцію контролю за податками від ДПС взагалі і передати банкам. По-друге, зробити податок з обороту (і найголовніше – чим більший оборот, тим менший податок, щоб стимулювати бізнес уникати використання готівки і тримати кошти в банку для обігу через розрахункові рахунки). У кінці місяця банк, маючи шкалу, за якою протягом місяця резервує кошти на рахунку для сплати податку, просто перераховує їх до бюджету. З іншого боку поставити «меч» для бізнесу – у разі використання готівки і не пробивання чеку (ухилення від декларування оборотів), на такого підприємця накладатиметься штраф такого розміру, що підприємець сам переведе всі розрахунки у безготівкову форму.

Таким чином, вбиватимуться три зайці:

1) усі учасники відносин зацікавлені у збільшенні оборотів, тому що це буде призводити до зменшення податкової ставки для нього;

2) банківська система наповниться грошима, якими можна кредитувати економіку;

3) ліквідується армія чиновників, які фактично вичавлюють талановитих і розумних людей з України;

4) знищуються причини (підґрунтя) корупції – зарегульованість і подвійне трактування законів.

Для перевірки цієї ідеї не обов'язково залучати всю країну, а можна спробувати такий принцип у невеличкому регіоні. Якщо це дасть позитивний відгук, тоді переходити до масштабування. Час покаже – усе одно ми до цього прийдемо, все залежить тільки від того, через який біль. (https://lb.ua/blog/ihor_yasko/582930_podatkova_sistema_i_koruptsiya.html). – 2023. – 06.11).

Блог на сайті «Українська правда»

Про автора: Михайло Жернаков, голова правління Фондації DEJURE, д.ю.н.

Судді і народні депутати від влади саботують очищення судів

Вже менше ніж за два тижні, 13 листопада, нова Вища кваліфікаційна комісія суддів України разом із Громадською радою доброчесності продовжать кваліфікаційне оцінювання, яке мають пройти ще 2000 суддів.

Принциповою відмінністю від попереднього етапу, де звільнили аж 0,5% суддів (15 із 3000), є склад ВККС. Виглядає, що ця комісія на висновки ГРД зважатиме і нарешті прийматиме відповідні рішення.

А це значить, десятки і сотні недоброчесних суддів можуть нарешті позбутися своїх посад – те, на що суспільство очікує вже майже десять років.

Але судову мафію це, звісно, не влаштовує. Тому зараз сотня суддів, які «пройшли» кваліфікаційне оцінювання приблизно наполовину в попередній ВККС Козьякова (яку розігнали в 2019 за провал саме цього етапу реформи), починає мутити воду – звертатися до ВККС, щоб та їх більше не оцінювала.

Судді Майдану, слуги Януковича і інші «достойники» з негативними висновком ГРД вважають, що більше нам нічого не винні. Мовляв, якщо дуже специфічно читати закон, то достатньо того, що про них колегія (3 або 4 членів) попередньої ВККС сказали, що вони доброчесні. А для чого ми стільки років вбивалися над судовою реформою – то ніхто того не знає.

Але це не має жодного сенсу. Закон в цьому плані досить чіткий: якщо є негативний висновок ГРД – подолати його можуть мінімум 11 із 16 і членів ВККС, але аж ніяк не 3 і не 4. Більше того, цю ж позицію днями підтвердила Велика Палата Верховного Суду. Вищої судової інстанції якщо що просто не існує.

Тим не менше, є деякі члени ВККС, для яких і закон, і позиція Верховного Суду – порожнє місце. Крім того, тему з порядком недоброчесних суддів від звільнення осіддали зараз уже й деякі депутати від влади, наприклад Роман Бабій (СН). І радо поширюють цей максимально шкідливий наратив. Бабій, до речі, з тої ж самої групи Разумкова, яка не так давно як могла валила держбюджет з додатковими сотнями мільярдів на Армію.

Небезпека полягає в тому, що це історія не про 100 суддів, а про всіх 2000. Не дай бог зараз ВККС (а згодом і ВРП) пристане на цю нісенітницю. Тоді суддів Майдану, корупціонерів і посібників ворога ми з судовою системи звільнимо приблизно ніколи.

Найцікавіше, що це все зараз робиться прямо перед тим як Єврокомісія і Рада ЄС мають приймати життєво важливі рішення про відкриття перемовин про вступ.

Судова реформа (зокрема, ВККС і ВРП), нагадаю, в центрі вимог ЄС, від виконання яких залежить це рішення. І те що воно буде позитивним для нас, поки що ніхто не гарантував. Як і перемогу над ворогом.

Вірю, що всередині ВККС і ВРП є критична маса людей, які розуміють це.

Слідкуємо дуже уважно (<https://blogs.pravda.com.ua/authors/zhernakov/6542212648b90>). – 2023. – 01.11).

Блог на сайті «Українська правда»

Про автора: Гюндуз Мамедов, кандидат юридичних наук, заступник Генпрокурора України у 2019-2021 рр.

Чи є майбутнє у міжнародної кримінальної юстиції?

Міжнародне кримінальне право – достатньо молода область права, яка досі змушена доводити свою доцільність й ефективність. Попри це, російська агресія проти України вкотре демонструє, що саме ефективна міжнародна кримінальна юстиція може стати надійним запобіжником збройним конфліктам у майбутньому.

Нещодавно влада Вірменії повідомила, що, ратифікуючи Римський статут, вони запропонували Росії підписати угоду, яка дозволить обом країнам не застосовувати рішення Міжнародного кримінального суду (МКС) один до одного. До цього сумнівними заявами з цього приводу відзначилися ПАР, Бразилія та Угорщина, які висловлювали сумніви щодо можливості арешту Владіміра Путіна на своїх територіях, незважаючи на

ордер МКС. Але ж право має бути вищим за політичні інтереси та вподобання. Право – не сфера, де діють подвійні стандарти. Це про «правила гри», перед якими всі повинні бути в однакових умовах. Якщо країна ратифікує Римський статут, вона має застосовувати його, а не шукати способів як уникнути правосуддя через політичну чи економічну доцільність або особисті симпатії.

Навіщо світу взагалі міжнародна кримінальна юстиція? Відповіді можуть різнитися, але зрештою зводяться до того, що вона забезпечує притягнення до відповідальності тих, хто скоює найтяжчі злочини. І таким чином виконує превентивну функцію й захищає існуючий світоустрій.

І ордер на арешт Владіміра Путіна, виданий МКС, повинен гарантувати, що президент РФ може бути заарештований на території всіх 124 країн-учасниць Римського статуту. Адже це є наріжним каменем функціонування цієї архітектури.

Становлення міжнародної кримінальної юстиції і так відбувалося вкрай важко. Держави не могли дійти згоди, сперечалися, критикували. Однак зрештою ухвалення Римського статуту й створення Міжнародного кримінального суду стало великим кроком до подолання безкарності за найтяжчі злочини в світі. На жаль, не всі країни-члени ООН підтримали процес, деякі постійні члени Радбезу ООН залишилися осторонь. Серед противників був і лишається такий серйозний «гравець», як США, що, безумовно, послаблює саму ідею й підриває віру у верховенство права та прагнення до миру та справедливості в світі.

Україна сама, починаючи з 2014 року, сподівається на покарання винних у скоєнні міжнародних злочинів на своїй території, покладаючись на систему міжнародної кримінальної юстиції. І при цьому ми досі не ратифікували Римський статут. Тобто самі ми так і не прийняли цих правил і не доклали всіх можливих зусиль для підсилення архітектури міжнародної кримінальної юстиції.

У сучасному світі, на жаль, досі є місце для міжнародних збройних конфліктів. В інтересах усього людства створити дійсно ефективні

механізми їх превенції, а це насамперед про інститут невідвортної відповідальності за скоєні порушення. Можливо саме зараз вирішується майбутня доля міжнародної кримінальної юстиції. І всі подальші дії щодо забезпечення покарання за вчинення міжнародних злочинів в ході збройних конфліктів: між Росією й Україною, ХАМАС та Ізраїлем, у Судані, Кенії і т.д., мають розвивати та посилювати систему міжнародного кримінального правосуддя, засновану на Римському статуті Міжнародного кримінального суду. Інакше світ приречений ходити колом безкарності (<https://blogs.pravda.com.ua/authors/mamedov/65489e0a9870f/>). – 2023. – 06.11).

Блог на сайті «Цензор.НЕТ»

Про автора: Катерина Одарченко, голова політичної партії Національна платформа, політтехнолог, партнер компанії SIC Group Ukraine.

Україні треба міняти підхід до реформи державного управління

«У 2023 році продовжиться реформа державного управління», – така заява прозвучала від прем'єр-міністра України Дениса Шмигала на початку цього року. За словами посадовця, реформа передбачає скорочення державного апарату та підвищення ефективності чиновників. Нажаль, ця реформа так і не була доведена до кінця, а ефективність чиновників не покращилась. За 32 роки незалежності України було презентовано та реалізовано багато концепцій реформи державного управління. Наприклад, Національному агентству України з питань державної служби вдалося забезпечити прозорі та професійні конкурси на певні державні посади, що створило соціальний ліфт у міністерствах. Але проблема кадрового голоду лишилась. Окрім цього, реформа державного управління не змогла вирішити одну з головних проблем України – корупцію. Ідея встановлення високих зарплат чиновникам як запобіжника проти корупції не спрацювала. Якщо ми глянемо останні соціологічні дослідження проведені

КМІС, ми побачимо, що 89% громадян України вважають корупцію другою за рівнем значущості проблемою після повномасштабної війни. Дослідження також виявило, що відсоток тих, хто впевнений, що рівень корупції зріс від початку повномасштабної війни, перевищує відсоток тих, хто вважає, що він зменшився. Результати опитування продемонстрували, що реформа державного управління не спрацювала. Як наслідок, українці не довіряють владі.

Рівень українців до влади продовжує падати

Останнє дослідження, презентоване Центром Разумкова, виявило, що серед всіх державних та соціальних інститутів, найбільше українці довіряють ЗСУ (93%). Високий рівень довіри серед громадян також мають волонтерські організації (83%), добровольчі загони (87%), Державна служба з надзвичайних ситуацій та Національна гвардія (81%), та Президент (80%). Найбільше українці не довіряють судам (70%), політичним партіям (68%) та антикорупційним органам (55%). Відсоток тих, хто не довіряє державному апарату та Верховній Раді також високий (67% та 56% відповідно).

Джерело: Центр Разумкова:

Такі результати опитування не дивують, якщо проаналізувати діяльність уряду та Верховної Ради. Постійні корупційні скандали, які виникають особливо під час повномасштабного вторгнення такі як викриття корупції серед народних депутатів від провладної партії ніяк не сприяють довірі до державних інституцій.

Як Україна реформує державне управління
Одне із рішень, яке часто використовують в Україні для боротьби із корупцією та проведення реформи державного управління, є заміна народних депутатів або чиновників. Звільнення ексміністра оборони Резнікова, відомого низкою корупційних скандалів, та призначення Умерова новим міністром оборони є одним із прикладів. Чи є це рішення ефективним? Як показує українська реальність, зовсім ні. Заміна міністра оборони – не єдиний приклад, коли від зміни доданків сума не змінюється.

У березні 2023 року Верховна Рада призначила нового міністра освіти, Оксена

Лісового. На певний момент, здавалося, міністерство очолила професійна патріотична людина, здатна покінчити із корупційними скандалами. Але, за півроку роботи, міністр та чиновники міністерства неодноразово опинялися у скандалах. Днями стало відомо, що перед призначенням Лісовий та його заступники порушили норму закону, без якої їх перебування на посаді неможливе. Йдеться про обов'язковий для цього рівня посад іспит з української мови. Для когось це формальність, але згідно з законом, цю процедуру повинні пройти всі міністри перед призначенням. Новопризначений міністр оборони Умеров склав іспит в день свого призначення. Але, як відомо, закон писаний не для всіх. Нещодавно журналісти з'ясували, що Оксен Лісовий та його заступники не склали обов'язковий іспит з української мови перед вступом на посади. Тобто, вони нагло наплювали на законодавство.

Без реформи державного управління Україна не буде успішною

Скандал із Лісовим та іншими представниками уряду і Верховної Ради демонструють, що Україні треба змінювати підхід до реформи державного управління та підбору чиновників. Ті критерії, які існують зараз, такі як лояльність до Офісу Президента, не гарантують, що державне управління буде здійснюватися ефективно. Якщо Україна хоче стати членом Європейського Союзу, їй треба терміново змінити підхід до реформи державного управління та боротьбі із корупцією. Інакше, досягти успіху буде дуже важко (https://censor.net/ua/blogs/3453105/ukrayini_treba_minyaty_pidhid_do_reformy_derjavnogo_upravlinnya). – 2023. – 02.11).

Блог на сайті «Цензор.НЕТ»

Про автора: Оксана Заболотна, аналітикиня Центру спільних дій

Вибори під час війни. 7 аргументів проти

В будь-якої влади є хороші ініціативи, погані ініціативи та ініціатива проведення виборів під час війни. І за повідомленнями в медіа, остання

ідея, схоже, періодично вириває на поверхню десь на Банковій.

Із парламентськими виборами під час війни все більш ніж зрозуміло, адже норма Конституції прямо забороняє проводити вибори до Верховної Ради поки діє воєнний чи надзвичайний стан. Відтак, поточне скликання Верховної Ради працюватиме до обрання нового її складу після скасування воєнного чи надзвичайного стану.

Щодо виборів президента все значно складніше. Закон про правовий режим воєнного стану забороняє їхнє проведення в поточних умовах, але на відміну від Конституції закони змінювати доволі просто. За потреби вибори глави держави можуть відбутись. І хоча в черговому зверненні президент цю ідею заперечив, варто пам'ятати, що диму без вогню не буває. До подібних чуток треба ставитись цілком серйозно і детально розібратися, чому народне волевиявлення під час війни є дуже поганою ідеєю.

Влада вагається, а українці однозначно проти.

Більшості українців ідея «гратися в політику» під час війни відверто не подобається. 81% наших співгромадян не підтримують проведення виборів під час війни та вважають, що вони мають відбутись після її завершення. У вирішальний момент новітньої історії народ України хоче бачити єдність тих політичних еліт, які вже є у владі, заради перемоги, а не з'ясування стосунків між ними.

Чвари політиків будуть шкодити, як внутрішній стабільності, так і зовнішньо політичній підтримці.

Рахувати будуть не тільки бюлетені, а й жертви.

Очікувати, що ворог дасть змогу спокійно провести вибори не варто. Плануючи виборчий процес в умовах постійних ударів по прифронтовій зоні, ми маємо бути готові дати дуже чітку відповідь: які людські жертви є припустимими в час виборів. Щодня ми втрачаємо чимало людей і на фронті, і в тилу через дії ворога. Додатково ризикувати життями українців під час виборів – це пряме свідчення безвідповідального ставлення влади до своїх співгромадян.

Більше того, воєнний стан і безпекова загроза практично унеможливають проведення масових зібрань – одного з вагомих елементів виборчого процесу. Будь-яке масове зібрання створює ризики повторення ситуації з ракетним ударом по Чернігову і великою кількістю людських жертв. Тому мінімальних умов для політичної агітації, зустрічей з виборцями, проведення мітингів, демонстрацій – немає.

Обмеження свободи слова.

В перші дні війни розпочався єдиний телемарафон. По суті він запровадив цензуру на телебаченні. Представники громадянського суспільства і західні партнери неодноразово пропонували його скасувати та відновити свободу слова на телебаченні. Влада неодноразово відмовлялася, мотивуючи своє рішення тим, що треба протидіяти ворогу в інформаційній сфері. Водночас, суспільство все менше довіряє «Єдиним новинам».

Тому є два варіанти: проводити вибори в умовах єдиного марафону. А це означає, що влада контролює, що говорять політики в ефірі, тобто в умовах цензури. Або скасовувати телемарафон. Тим самим визнавши, що він був потрібен не для інформаційної безпеки, а для усунення політичної конкуренції і уникнення будь-якої навіть об'єктивної критики влади.

Вибори в умовах обмеження свободи слова підважуватимуть довіру українців до влади у майбутньому.

Неможливість забезпечення права голосу для захисників.

Навіть якщо розтягнути процес голосування на тиждень, десятки, якщо не сотні чи тисячі військовослужбовців, які виконують завдання на лінії фронту, не зможуть взяти участь у виборах. Люди, які зараз відстоюють незалежність та цілісність України, будуть позбавлені права голосу та можливості вплинути на формування політичного майбутнього країни. Хто ж тоді має обирати владу, як не ті люди, які захищають державу?

Загроза втрати даних.

В перші дні війни рішенням влади позакривали всі реєстри. Це рішення начебто було зумовлене безпековими міркуваннями. Однак вибори – це такий процес, коли доступ

до частини персональних даних громадян отримують не тільки працівники органів ведення реєстру виборців, але й кілька сотень тисяч членів виборчих комісій та інші особи, залучені до виборів. Постає питання, чи не буде така масова робота з персональними даними безпековою загрозою для багатьох українців.

Вибори – це дорого.

Навіть у мирний час їхнє проведення передбачає дуже серйозні видатки з державного бюджету. ЦВК також попередньо порахувала, скільки можуть коштувати вибори президента та парламенту в сучасних умовах – близько 9,5 млрд грн або 264 млн доларів. Можемо припустити, що якась з країн-партнерок дасть гроші на їхнє проведення. Але все ж є питання, чи це краще на що, ми їх можемо витратити.

Мільйони наших співгромадян жертвують на потреби армії самі перебуваючи в скруті. Очевидно, що політична реклама, роздача газет, борди з обличчями політиків будуть виглядати як банкет посеред чуми., зважаючи на вартість політичної реклами. Таке марнотратство підважить довіру до всієї політичної системи, а не до якоїсь окремої політичної сили. Програють всі. В першу чергу народ і армія, про які будь-яка влада має дбати.

Політизація війська.

Зараз Збройні Сили мають найвищу суспільну довіру. Кожен кандидат і кожна політична сила будуть намагатися заручитися підтримкою відомих військових лідерів і будуть використовувати всі можливі засоби, щоб цієї підтримки досягти. Заполітизована армія і генерали, кожен з яких підтримує іншу політичну силу, – це останнє, що треба країні в стані війни. Водночас Конституція не встановлює обмежень на участь військовослужбовців у виборах в якості кандидатів. Тому у разі проведення парламентських чи президентських виборів політизація війська неодмінно станеться і завдасть по єдності армії значно серйознішого удару за будь-що з того, що вдавалося ворогу за майже два роки війни.

Підсумовуючи, хочеться сказати, що всім політичним гравцям країни варто зосередитися на питаннях забезпечення потреб сил оборони, на збереженні міжнародної підтримки держави

і на допомозі постраждалим від війни. Ці завдання є куди більш актуальними, ніж намагання повернутися до звичних політичних змагань

Кожному, хто зараз закликає до виборів, варто розуміти, що ціна їхнього проведення буде вимірюватися не тільки і не стільки у грошах, а в людських жертвах. Такої ціни жодні вибори не вартують. І навряд чи українці колись пробачать тим, хто зараз намагається до цих виборів довести. Наш народ дуже добре засвоїв ціну дефіциту єдності зразка сторічної давнини і намагається більше не допускати такої помилки. Мабуть, найкраще, що зараз може зробити будь-який політик – це прийняти усвідомлення цінності такої єдності серед своїх людей (https://censor.net/ua/blogs/3454239/vibori_pd_chas_vyini_7_argumentv_proti). – 2023. – 08.11).

Блог на сайті «Lb.ua»

Про автора: Віктор Мазярчук, голова правління Центру досліджень фіскальної політики

Як профінансувати відбудову: три механізми на прикладі Бородянки

2 квітня 2022 року захисники України змусили російських військових злочинців залишити Київську область, пошкодивши або повністю зруйнувавши понад 28 тисяч об'єктів, більшість з яких житло. За півтора року жителям та владі вдалося частково відбудувати їх частину. Сьогодні залишається необхідність відбудувати ще 13 тисяч зруйнованих або пошкоджених об'єктів.

Фінансування відбудови відбувалося коштом самих жителів, через різноманітні механізми фінансування з державного та місцевих бюджету, а також за сприяння міжнародних організацій таких як Міжнародна організація міграції, Управління Верховного комісара ООН у справах біженців, Global Empowerment Mission, Програма розвитку ООН та багатьох інших.

Видатки на відновлення таких об'єктів коштом людей, благодійників та міжнародних

організацій практично не можливо ідентифікувати й порахувати. Однак видатки на такі цілі з державного та місцевих бюджетів мають бути підзвітні суспільству, в тому числі для того, щоб кожен житель міста, села чи селища знав про грошову оцінку відбудови. На прикладі міста Бородянка можна розглянути різноманітні механізми бюджетного фінансування відбудови, оскільки коли російські війська проривалися до Києва, саме це місто опинилося на головному їхньому шляху до столиці.

Перший механізм. У 2022 році Уряду необхідно було оперативне фінансування відновлення значної кількості об'єктів в різних деокупованих регіонах. Було прийнято рішення про фінансування відновлення через резервний фонд державного бюджету, а саме ці кошти передавалися до обласних державних адміністрацій, які уже забезпечували організацію процесу відбудови. Так, в Бородянці КМУ через Київську ОДА профінансував 65 об'єктів ціна загальну вартість майже 100 млн грн. Важливо, що для відслідковування відповідних рішень часто потрібно робити запити на отримання відповідної інформації, оскільки постанови розподілення коштів з резервного фонду загальні, а рішення місцевих адміністрацій та рад не завжди оприлюднюють на сайтах.

Другий механізм почав діяти у 2023 році, а саме фінансування з державного бюджету через окремі бюджетні програми коштом Фонду ліквідації наслідків збройної агресії. Так, у червні 2023 року Уряд виділив 200 млн грн для фінансування реконструкції Бородянського центру соціально-психологічної реабілітації населення. В цьому випадку, кошти використовуються безпосередньо Бородянським центром соціально-психологічної реабілітації населення через бюджетну програму Міністерства у справах ветеранів. Важливо зазначити, що кошти спрямовуються на дофінансування відбудови Центру, оскільки на початку 2023 року, ця установа провела «цікавий» тендер на 245 млн грн який виграла компанія ТОВ «УКРБУД-ПРОЄКТ-РЕКОНСТРУКЦІЯ» (хоча на тендері

була компанія з дешевою пропозицією у 237 млн грн). На сьогодні будівництво профінансоване на суму 129 млн грн.

Третій механізм, фінансування відбудови коштом місцевого бюджету через окремі програми. Бородянська територіальна громада прийняла Програму відновлення житлового фонду, пошкодженого внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених військовою агресією російської федерації та створення тимчасового житла для внутрішньо переміщених осіб на території Бородянської селищної територіальної громади на 2022-2023 роки. На цю програму громада виділила 81 млн грн, з яких вже використали 69 млн грн.

Розуміння цих механізмів фінансування, а також нагляд за використанням коштів є важливим для забезпечення ефективності витрачання бюджетних коштів, а також уникнення дублювання.

Ця публікація була підготовлена в рамках проєкту «Екстрена підтримка громадянського суспільства та ЗМІ у відповідь на війну в Україні» за сприяння Європейського Союзу. Її зміст є виключною відповідальністю автора і не обов'язково відображає погляди Європейського Союзу (https://lb.ua/blog/victor_mazyarchuk/583122_yak_profinansuvati_vidbudovu_tri.html). – 2023. – 07.11).

Блог на сайті»Zaxid.Net»

Про автора: Степан Куйбіда, директор департаменту економічної політики Львівської ОВА, кандидат економічних наук

Перспективи Львівщини в контексті світової політики боротьби зі змінами клімату

Думки з Берліна

Будучи в Берліні, взяв участь у обговореннях перспектив майбутньої відбудови та трансформації України на засадах нових підходів до побудови кліматично нейтральної економіки. Жива дискусія на майданчику III Енергетичного Дня об'єднала експертів та практиків, які впроваджують політики

справедливої трансформації у Чилі, Колумбії, Індонезії, Монголії, Південній Африці, Таїланді, В'єтнамі, країнах Європейського Співтовариства, західних Балканах та Україні. Вітчизняний досвід презентував Міністр енергетики України Герман Галущенко, а також Львівська обласна військова адміністрація. Як ви вже здогадалися захід, відбувся за сприяння проєкту GIZ Ukraine «Підтримка структурних змін у вугільних регіонах України».

За результатами фахових консультацій виокремив кілька аспектів можливих наслідків для розвитку Львівщини та Червоноградського мікрорегіону.

Аспект перший: наслідки відмови від вугілля для енергетичної сфери

Енергетика – це основна сфера справедливої трансформації, яка відчуває наслідки відмови від вугілля вже сьогодні. А від цієї стратегічно важливої сфери залежить функціонування не лише всіх галузей економіки, а й соціальної інфраструктури. Енергетична безпека України в контексті повномасштабної війни з Росією ще більше загострює цю проблематику. Енергетика України є невіддільною складовою європейської енергетичної безпеки, тому реформи у вітчизняному енергетичному секторі, які сьогодні впроваджує Україна в умовах повномасштабної війни, узгоджуються з Євросоюзом. Основна мета сьогодні – інтеграція та уніфікація нашого енергетичного сектору з європейським, забезпечення його відповідності нормам та стандартам ЄС, формування конкурентоспроможних ринків енергоносіїв з прозорими правилами ціноутворення та належним захистом споживачів.

Що стосується Львівщини – спостерігаємо стрімкий розвиток відновлювальної енергетики протягом останніх десяти років. Ми зафіксували відновлювальну енергетику одним з пріоритетів Стратегії розвитку області. Ми розглядаємо це питання в двох аспектах – це оптимізація паливно-енергетичного балансу з поступовою відмовою від вугілля на користь альтернативних джерел енергії, а також скорочення споживання традиційних вуглеводнів.

Окремо слід згадати про децентралізацію (так, ми любимо вживати цей термін не лише

щодо адміністративно-територіальної реформи) енергетики. Це сьогодні, мабуть, найважливіше та водночас найскладніше. Нам ніхто не обіцяв, що буде легко. Тому Україна (та Львівщина) сьогодні не лише дає відсіч агресору, а й динамічно та послідовно децентралізує свою енергетичну сферу, що стає нашим елементом національної безпеки. Війна змусила нас думати і діяти ефективніше, асиметрично. Відтак, сьогодні реалізація невеликих, але чисельних інноваційних енергетичних проєктів вимагає більшої залученості органів державної влади, бізнесу та територіальних громад.

В даному напрямку на Львівщині департамент економічної політики спільно з громадами здійснив інвентаризацію наявних інвестиційних ділянок під нові енергетичні проєкти. Відновлювальні джерела енергії вже наявні в багатьох громадах і є хорошим прикладом для решти громад. Тому збільшення кількості сонячних та вітрових електростанцій – це питання найближчого часу. Також, ми не забуваємо про можливості малої гідроенергетики та біоенергетики. Останнє слово для багатьох поки незрозуміле, однак вже сьогодні розробляються концепти використання органічних відходів для виготовлення біогазу та його подальшого використання для генерації тепла та електроенергії.

Для громад Червоноградського вугільного мікрорегіону вже розроблені конкретні пропозиції щодо проєктів з економічним та технічним обґрунтуванням використання біогазу. Крім того, слід також поглянути у найбільш перспективну з точки зору інноваційності сферу водню. Німеччина має цілу водневу стратегію, а можливості Львівщини в даному напрямку можуть допомогти нашим європейським партнерам здійснити водневу революцію.

Енергозбереження

Зрозуміло, що нам не лише слід забезпечити більше генерації електроенергії, а й скоротити споживання енергоносіїв. Львівщина в умовах війни продовжує впроваджувати енергозберігаючі проєкти. Наприклад, в рамках обласної цільової програми ми співфінансуємо такі заходи в комунальному секторі

територіальних громад. Після впровадження заходів з модернізації котелень, заміни теплових мереж тощо, економія фінансових ресурсів в громадах складає 10-40%.

Вважаю, що незважаючи на війну, ми маємо лобювати фінансування проєктів з енергозбереження в побуті для всіх громадян України, які не мають субсидій. Взагалі, з часом необхідно поразувати що нам вигідніше – субсидіювати нераціональне використання енергоносіїв у побуті чи фінансувати енергозберігаючі проєкти для домогосподарств. Але тут все не так просто, як здається на перший погляд.

Освіта

Ні для кого не новина, що в Німеччині наявний певний культ економії енергоносіїв. Економія в найбільш економічно потужній країні Європи не є ознакою бідності, а маркером екологічної культури.

Тому ми маємо інвестувати в освіту громадян щодо правильного використання енергоносіїв та формування їх екологічної культури. Без професійних знань, навичок та вмій не можна говорити про енергетичну безпеку в цілому.

Питання якісної освіти також піднімалося в ході дискусій про перекваліфікацію мешканців вугледобувних територій. І тут найголовнішу роль повинна відіграти професійно-технічна освіта, яка буде змушена кардинально змінити і підходи, і напрямки навчання, і методи перекваліфікації, оскільки зміна економічної моделі мікрорегіону автоматично призведе до зміни попиту на ринку праці – одні професії просто підуть в минуле, а багато нових стануть максимально затребуваними. Перші кроки у цьому напрямку вже робляться – професійно-технічні навчальні заклади вводять нові професії, які взагалі не пов'язані із шахтарською працею.

Більше того, нам потрібно максимально підвищувати загальну освіченість населення та мотивувати людей починати займатись бізнесом, відкривати власні справи та заробляти на життя, а не чекати і сподіватись на те, що прийдуть нові державні підприємства і створять багато нових робочих місць. Змушений одразу розчарувати, не прийдуть і не створять.

Німеччина має найкращий досвід у цій справі, і ми б хотіли його перейняти та інтегрувати в нашу систему освіти. Це вимагає від нас розроблення плану.

Формування плану справедливої трансформації

Ми цього року почали формування Плану справедливої трансформації Червоноградського вугільного мікрорегіону. Без цього стратегічного документа ми не матимемо жодних системних позитивних змін. Повторюю, що процес справедливої трансформації – це не банальне закриття вугільних шахт, а зміна економічної моделі громад та регіону, які максимально зав'язані на функціонуванні цих шахт. Ми маємо насамперед працювати над формуванням точок економічного зростання мікрорегіону і зміною світогляду мешканців цього мікрорегіону. Тому наголошую, План справедливої трансформації – це дороговказ на найближчий десяток років для кожного мешканця цього регіону, а для Львівської області та України загалом – це наше обличчя перед Європейським Союзом.

Нова економіка

У наших планах – створення найбільшого в області та найкращого за рівнем наявної інфраструктури індустріального парку площею понад 90 га. Більше того, ми уже працюємо над тим, щоб забезпечити цей індустріальний парк сучасною європейською логістикою. Для цього має бути модернізована залізнична колія Червоноград – Рава-Руська, яка буде врізатись у міжнародний залізничний коридор Київ – Львів – Варшава – Гданськ. Тобто ми створюємо можливість не лише для розвитку промисловості на території Червоноградського вугільного мікрорегіону, чим створюватиметься додаткова вартість і нові робочі місця, але й плануємо шляхи для виходу продукції мікрорегіону на міжнародний ринок.

Коли ми дали цей сигнал, то одразу відчули підтримку бізнесу. А це, мабуть, найважливіше. Але це не просто місце для бізнесу. Ми вважаємо, що великим викликом є активізація економічної активності та формування сучасного підприємницького середовища в шахтарському краї. Місцеві мешканці мають повірити в те, що можна заробляти на житті не лише важкою,

небезпечною для життя фізичною працею, але й підприємницькою діяльністю. Тому створення на території Червоноградського району центру трансформації (прообразу бізнес-центру) має дати поштовх розвитку малого та середнього підприємництва та інноваційних проєктів! Це те, чого ми прагнемо досягти за сприяння наших партнерів.

На шляху справедливої трансформації ми відчуваємо підтримку держави, Німецького уряду (зокрема проєкту GIZ), підтримку інших партнерів з ЄС, і найважливіше – підтримку мешканців вугільних територій, які прагнуть кращої якості життя. Ми вдячні за підтримку наших ініціатив. Але найбільша вдячність сьогодні – Захисникам та Захисницям України, які на полі бою відстоюють право на наше світле європейське майбутнє. Переможемо, відбудуємо, модернізуємо нашу державу! (https://zaxid.net/perspektivi_lvivshhini_v_konteksti_svitovoyi_politiki_borotbi_zi_zminami_klimatu_n1573715). – 2023. – 02.11).

Блог на сайті «Zaxid.Net»

Про автора: Марія Левко, начальниця служби зв'язків з громадськістю ЛОТЦК та СП

Про дотримання норм щодо ведення військового обліку

Керівники державних органів, органів місцевого самоврядування, установ, організацій, підприємств, закладів освіти незалежно від форм власності зобов'язані дотримуватись законодавчих норм щодо ведення військового обліку.

Порядок організації та ведення військового обліку призовників, військовозобов'язаних та резервістів затверджено постановою КМУ №1487 від 30.12.22 відповідно до пункту 34 з метою ведення персонального військового обліку державні органи, органи місцевого самоврядування, підприємства, установи та організації здійснюють:

перевірку громадян України під час прийняття на роботу (навчання) наявності військово-облікового документа, визначеного

у пункті 20 цього Порядку, або відображення в електронній формі інформації, що міститься в таких документах, які можуть пред'являтися (надаватися) з використанням мобільного додатка Порталу Дія. Приймання на роботу (навчання), взяття на персональний військовий облік призовників, військовозобов'язаних та резервістів здійснюється тільки після взяття їх на військовий облік у районних (міських) територіальних центрах комплектування та соціальної підтримки, органах СБУ, підрозділах Служби зовнішньої розвідки;

доведення до призовників, військовозобов'язаних та резервістів правил військового обліку під особистий підпис під час прийняття на роботу (навчання);

надсилання у семиденний строк з дня видання наказу про прийняття на роботу (навчання), звільнення з роботи, завершення навчання (відрахування із закладу освіти) до відповідних районних (міських) територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки, органів СБУ, підрозділів Служби зовнішньої розвідки повідомлень про зміну облікових даних призовників, військовозобов'язаних та резервістів (додаток 4);

складення і подання щороку до 1 грудня до відповідних районних (міських) територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки списків громадян, які підлягають приписці до призовних дільниць (додаток 6);

постійне інформування відповідних районних (міських) територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки, органів СБУ, підрозділів Служби зовнішньої розвідки про посадових осіб державних органів, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій, які порушують вимоги цього Порядку, а також про призовників, військовозобов'язаних та резервістів, які порушують правила військового обліку, для притягнення їх до відповідальності згідно із законом;

Нагадуємо про дотримання законодавчих норм щодо ведення військового обліку (https://zaxid.net/pro_dotrimannya_norm_shhodo_vedennya_viyskovogo_obliku_n1573823). – 2023. – 0311).

Блог на сайті «Цензор.НЕТ»

Про автора: Анна Міщенко, директорка Київської школи державного управління імені Сергія Нижного

Другий паспорт для емігранта: залишити не можна відмовитися

Від того, де саме поставимо кому у другій частині заголовка, залежить розвиток одного з напрямів міжнародних зв'язків. Хоча для себе я цю кому вже поставила...

Перебуваючи в США, ми багато спілкувалися не лише з політиками й науковцями, дотичними до нашої освітянської діяльності в сфері держуправління, а й з представниками української діаспори. Теми і питання, які зачіпали наші співрозмовники, повторювались. Це корупція, об'єктивне висвітлення ситуації у ЗМІ й допомога Україні. Українці, які ще за багато років до цієї війни виїхали за кордон, готові саме зараз, у найважчий для нашої країни час, повернутися сюди і працювати. Уявляєте? Питання в тому, як такі запити реалізувати.

На зустріч у Сан-Франциско до нас приїхали українці, які живуть і працюють у Долині. Вони працюють у Netflix, у Facebook та інших всесвітньо відомих компаніях. Коли ми спілкувалися, вони казали: «У нас великий досвід роботи, чимало навичок, зв'язків, суперекспертизи, ми дуже хочемо допомагати, нам болить. Як нам це зробити?». Саме під час цієї зустрічі я вперше всерйоз замислилась над питанням множинного громадянства.

Це питання в нашій країні ставили ще до повномасштабної фази війни. І коли у Верховну Раду було подано низку законопроектів щодо питань, пов'язаних із множинним громадянством, ми ще не знали, скільки мільйонів українців можуть опинитися за кордоном і намагатимуться влаштувати своє життя в інших країнах. Так, зараз вони отримують тимчасовий захист, але з часом можуть отримати й громадянство. Чому б не зробити так, щоб вони навіть за таких умов залишалися громадянами України? А разом і дати можливість тим, хто виїхав багато років тому, працювати на Україну.

Один хлопець на зустрічі сказав мені, що в нього є український паспорт, хоч він уже отримав громадянство США. «От що мені з ним робити? Я маю від нього відмовитись?» – спитав він. Бо законодавство США дозволяє подвійне громадянство, а наше – ні. Упереджуючи скептичні зауваження щодо ухилянтів від служби, скажу одразу: він не тікав від війни, виїхав не зараз. Йдеться про інше. Про зв'язок емігрантів з Україною, який вони хочуть не просто зберегти. Вони готові працювати заради неї.

Це дуже важливе питання. Бо дуже багато людей у світі, які стали частиною української діаспори в різних країнах, цього прагнуть. Але вони не завжди розуміють, як це можна робити, бо не мають порядку денного, не завжди розуміють, де правда, а де маніпуляція, бо ворожа пропаганда досить серйозно працює, зокрема і в США.

Ми чули приблизно таке: «Україні потрібен мир». Питаємо: «Секундочку, а хто має перемогти?».

Окрім того, виборці в США час від часу ставлять своєму Конгресу питання: «Чому ми підтримуємо Україну, а, скажімо, не Гаваї, де цього року була найсмертоносніша за понад століття пожежа?». Тобто їм важливо чути правду про те, що саме відбувається в Україні, і тут дуже важлива роль медіа. Можливо, якраз у співпраці з діаспорою, щоб доносити до англомовної аудиторії свій погляд, розбиваючи вщент усю ту дезінформацію, яку так старанно просувають російські пропагандисти.

От нам, наприклад, ставили такі прості, на перший погляд, питання: «А правда, що так поширена корупція? А що насправді відбувається на фронті? Чи там справді є перемоги? Які загалом перспективи?». Вони, звісно, читають заяви офіційних осіб, але хочуть чути різні точки зору, щоб мати змогу робити власні висновки. Ми домовилися з представниками діаспори, що експерти КШДУ раз на два тижні у режимі зумконференції робитимуть їм невеличку доповідь по Україні, спілкуватимуться з ними і відповідатимуть на питання, які їх цікавлять.

Та повертаючись до питання про множинне громадянство, хочу сказати, що розумію, що

воно, безперечно, має свої виклики, але ж воно може надати й низку переваг. По-перше, більше прав і можливостей. Громадяни можуть користуватися правами і привілеями обох країн, такими як право на працю, освіту, медичні послуги тощо.

По-друге, бізнес-можливості: множинне громадянство може сприяти співпраці між країнами, зростанню бізнесу. Для України, яка стоїть на порозі свого відновлення, це надзвичайно важливо.

Ми зараз і так чимало робимо, щоб залучати в країну бізнес. Зокрема восени Кабмін прийняв постанову, яка визначає механізм отримання іноземцем статусу е-резидента онлайн. Щоб відкрити бізнес в Україні, не потрібно бути присутнім особисто. Так само можна дистанційно керувати власною справою, відкривати банківські рахунки чи сплачувати податки онлайн. Ця постанова – важливий крок перед повноцінним запуском е-резидентства, яке запустять після завершення розробки й тестування інформаційної системи.

Це, безперечно, гарна ініціатива. І досвід Естонії це підтверджує. Цю інноваційну програму Естонія запровадила 2014 року. Вона дозволяє не резидентам Естонії, й навіть не громадянам Європейського Союзу, отримати цифрову ідентичність, видану естонським урядом, і користуватися онлайн-сервісами Естонії. Але е-резидентство – це не дозвіл на проживання чи громадянство. Е-резидентство не надає права на в'їзд в Естонію або будь-які інші права, пов'язані з фізичним проживанням. Це чисто цифровий статус.

У свою чергу множинне громадянство дозволяє людині проживати, працювати й користуватися всіма громадянськими правами й обов'язками в кожній з країн, громадянином якої вона є.

Третє – культурний обмін. Громадяни, які мають множинне громадянство, можуть сприяти культурному обміну між країнами, збагачуючи обидві культури. В основі такого обміну може бути закладено генетичний код нації, який буде не тільки зберігатися, але й розвиватися.

Четверте – це захист громадян. У деяких ситуаціях множинне громадянство може

надавати додатковий захист громадянам у зарубіжних країнах.

Не менш важливий і обмін знаннями. Українці, які працюють чи навчаються за кордоном, можуть повертатися додому із новими навичками й знаннями, що теж сприятиме розвитку нашої країни.

Коли Велика палата Конституційного Суду на відкритій частині пленарного засідання у формі усного провадження розглядала справу за конституційним поданням народних депутатів України щодо офіційного тлумачення статті 4 Конституції України в аспекті того, що в Україні існує єдине громадянство, голова Державної міграційної служби казала про те, що в множинному громадянстві немає нічого страшного, це теж розвиток країни. Головне – як запобігти тим ризикам, які можуть виникнути.

Судді поки що не ухвалили рішення, тому побачимо, що буде надалі з поданими законопроектами. Але я підтримую тезу, яку нещодавно озвучив у промові до Світового конгресу українців міністр закордонних справ України Дмитро Кулеба, про те, що множинне громадянство повинне бути елементом державної політики, яка допоможе зберегти й розвинути всесвітню українську спільноту.

Додам, що воно може стати потужним інструментом дипломатії. Коли громадяни двох країн можуть вільно переміщуватися, спілкуватися й співпрацювати, це сприяє зближенню культур і народів, зміцненню дружніх відносин між країнами. Звісно, що про подвійне громадянство з такою державою-агресором, як росія, й іншими недружніми країнами не йдеться. Треба чітко прописати, що мати паспорти громадян України і РФ одночасно не можна за жодних умов. Щоб потім не вийшло, що росія матиме ще один привід казати про «захист своїх громадян».

Ще одне з обмежень – посади в державних органах. Кілька паспортів для людей, які хочуть бути держслужбовцями, працювати в правоохоронних органах і мати доступ до державної таємниці, – це ризики. Бо невідомо заради інтересів якої саме держави людина насправді працюватиме. Тому, як на мене, тут мають бути певні обмеження.

Хоч нам уже зараз варто напрацювати механізми, які унеможливлять перебування на державних посадах тих, хто має російський паспорт. Щоб не дізнаватись потім про таких осіб із журналістських розслідувань.

Ще один важливий аспект – чітке врегулювання питання сплати податків, бо тут теж можливі варіанти.

Множинне громадянство має слугувати лише на користь країні. Воно має стати мостом між діаспорою і батьківщиною. Для України, з її великою діаспорою, розкиданою ледь не по всій Землі, це може стати важливим інструментом у зміцненні глобального українського співтовариства. І це не лише про те, щоб «тримати руку на пульсі» своєї країни, а й про можливість активної участі в житті України, незалежно від фізичного перебування (https://censor.net/ua/blogs/3454302/drugyyi_pasport_dlya_emigranta_zalyshyty_ne_mojna_vidmovytsya). – 2023. – 08.11).

Блог на сайті «Українська правда»

Про автора: Володимир Фесенко, політолог, керівник Центру політичного аналізу «Пента»

Підготовка операторів БПЛА: як подолати бюрократичні перешкоди?

В Україні жваво обговорюють статтю Головнокомандувача ЗСУ Валерія Залужного у виданні «The Economist». Ключова ідея цієї статті – успіх у війні проти росії, прорив з пастки позиційної війни можуть забезпечити нові військові технології. За його пропозиціями одним з головних пріоритетів для зміни ситуації у війні мають стати безпілотні літальні апарати (БПЛА). Про це говорить і абсолютна більшість військових експертів: війну виграє та сторона, яка матиме вагому перевагу у використанні БПЛА.

В забезпеченні Збройних Сил України безпілотними літальними апаратами наша країна може покладатись не тільки на наших партнерів, а й на власні можливості. Але, як це не прикро, в цій сфері виникають різноманітні перешкоди. І це не стільки корупційні

проблеми, на яких традиційно зосереджена увага нашої громадськості. Часто-густо це банальні бюрократичні проблеми, рудименти ще радянської бюрократичної системи, які у величезних масштабах існують в нашій системі державного управління, в тому числі в ЗСУ і в Міноборони. Прикладів таких проблем, на жаль багато. Але для їх подолання про них треба говорити не абстрактно, а конкретно.

Історія, яку я розповім, стосується БПЛА літакового типу, які виконують розвідувальні функції. І якщо для використання звичайних квадрокоптерів в бойових цілях операторів готують достатньо швидко, то для операторів БПЛА літакового типу потрібна спеціальна і більш тривала підготовка. Чимось це схоже навіть на формування професійних навичок у пілотів великих літаків. І ось саме з підготовкою операторів таких БПЛА як «Лелека-100», «Shark», «Фурія» та інші почалися якісь дивні бюрократичні проблеми.

Якщо коротко, то суть наявних проблем виглядає наступним чином. Підготовку операторів БПЛА можна здійснюватиме або в державних (військових), або в приватних центрах підготовки. Власне підготовку операторів БПЛА може забезпечити і сам виробник, що було б логічно. І він має для цього всі матеріально-технічні можливості, в тому числі і власну навчальну базу. Саме виробник знає всі технічні і аеродинамічні особливості свого БПЛА і може швидше і ефективніше навчити, як працювати з своїм виробом. Але... військові чиновники не визнають сертифікати приватних навчальних центрів. Простіше кажучи, вони не хочуть брати на себе формальну відповідальність за якість підготовки операторів БПЛА. Виглядає це як допотопна радянська архаїка. Проте маємо те, що маємо. Може є і якісь інші мотиви для такої заборони, але лишаю цю делікатну тему за лапками.

Здавалося б, тоді відповідні державні структури мають налагодити навчання операторів БПЛА в державних навчальних центрах. Поки що так і відбувається. Але виникає інша дивна проблема. Виявляється, що оператори БПЛА, які пройшли навчання

в державних навчальних центрах отримують вже не сертифікати державного зразка, а свідоцтва, які чомусь не визнаються як законна підстава для отримання надбавки до зарплатні операторами БПЛА. Справа в тому, що під час військового стану учбову програму державних центрів підготовки скоротили з 3,5 місяців до 1 місяця. Тому центр підготовки не може видати сертифікат, а лише свідоцтво, яке не заміняє сертифікат та не може бути законною підставою для отримання надбавки. Тобто виникло якесь абсурдне зачароване коло – держава не зовсім визнає власні документи про навчання. Як в народі кажуть, щось пороблено.

З точки зору і здорового глузду і інтересів нашої обороноздатності під час війни всі ці дурнуваті перешкоди треба швидко знищити, і налагодити ефективну сучасну систему приватно-державного партнерства у підготовці операторів БПЛА та їх сертифікації. Тобто готувати операторів цих БПЛА можуть і сам виробник, і державні навчальні центри (у партнерстві з виробником). Після завершення навчання оператори БПЛА мають здати відповідні іспити представникам ЗСУ, і отримати визнаний державою документ про свою професійно-військову кваліфікацію, який дозволить операторам БПЛА отримувати належну винагороду за свою вкрай важливу працю.

В цьому контексті зазначу ще одну проблему. Якщо вирішувати вищезгадані питання раціонально, то відповідні державні структури в процесі навчання операторів БПЛА мають активно співпрацювати з виробником, який має для цього необхідну навчальну і матеріально-технічну базу. До речі, саме так працюють за кордоном, в тому числі і наші військові, коли мають справу із закордонними виробниками. Якщо держава закупила БПЛА «Байрактар», то вона відправляє військових на навчання в Туреччину. Те саме стосується навчання на закордонних літаках, гелікоптерах, бронетехніці, тощо.

Одночасно треба закласти в бюджет (а це вже завдання Міністерства оборони) відповідні витрати і на процес навчання, і на матеріальні витрати. Зокрема йдеться про відшкодування

витрат на БПЛА, які будуть використовуватись під час навчання, і значна частина яких може виходити з ладу, або потребуватиме ремонту. Саме так працює Мінцифри, яке закуповує вітчизняні дрони, та сплачує за навчання. Не виникає жодних проблем. Чому одне Міністерство може так робити, а інше ні? Чому хтось може ефективно працювати за стандартами 21 сторіччя, а хтось не може змінити свої нормативно-правові акти, які існують ще з радянських часів?

Це мабуть риторичні питання. І йдеться нібито про організаційно-правові дрібниці. Але ці «дрібниці» гальмують важливу оборонну справу.

В Міноборони зараз з'явилось багато нових керівників, від яких очікують суттєвого поліпшення роботи їх відомства. І це можна зробити в тому числі, розв'язавши проблеми, які виникли з підготовкою операторів БПЛА (<https://blogs.pravda.com.ua/authors/fesenko/654a630733f66/>). – 2023. – 07.11).

Блог на сайті «Цензор.НЕТ»

Про автора: Павло Фролов, народний депутат України від фракції «Слуга народу»

Воєнний стан і мобілізація до 14 лютого, військове ПДФО на дрони, боєприпаси та артилерійські системи, безоплатне лікування військових у державній лікарні Феофанія, спрощення обігу гуманітарної допомоги, розширення повноважень місцевою владою вирішувати проблему житла для ВПО – детально про усі 24 прийнятих Верховною Радою закони 8 листопада

1.Законом 10037, прийнятим в цілому, перерозподіли військовий ПДФО, який сплачувався до місцевих бюджетів: з 1 жовтня 2023 року у пропорції 50%/50% на закупівлю дронів (Держспецзв'язку) / військової техніки, артилерійських систем та боєприпасів (Міноборони), з 1 січня 2024 року у пропорції 45%/45%/10% на виробництво дронів (Держспецзв'язку) / військової техніки та боєприпасів (Мінстратегпром) / кожній

бойовій бригаді на швидке посилення своєї обороноздатності.

2-3.Законами 10211 та 10212, прийнятими в цілому, продовжили воєнний стан в Україні та загальну мобілізацію до 14 лютого 2024 року.

4.Законом 0217, прийнятим в цілому, ратифікували Угоду між урядами України та Молдови про будівництво автодорожнього прикордонного мостового переходу через річку Дністер в районі населених пунктів Ямпіль – Косеуць.

5.Законом 0225, прийнятим в цілому, Україну приєднали до угоди про Реєстр збитків, завданих агресією РФ проти України.

6.Законом 0229, прийнятим в цілому, ратифікували Угоду між урядами України та Швеції щодо обміну та взаємної охорони інформації з обмеженим доступом.

7.Законом 0226, прийнятим в цілому, ратифікували Угоду між Україною та ЄС для участі України у Механізмі цивільного захисту ЄС та у сфері попередження та ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, в тому числі, військового характеру.

8.Постановою 9605 поширили дію постанови ВР про забезпечення належним медичним обслуговуванням військовослужбовців, які зазнали ушкодження здоров'я від 2014 року, на всіх військовослужбовців, які брали участь у забезпеченні оборони України після початку повномасштабного вторгнення, та надали таким військовослужбовцям, в т.ч. що служать у ГУР МО, право на безоплатне медичне обслуговування у лікарні «Феофанія» та інших медзакладах Державного управління справами.

9.Направили на доопрацювання законопроект 9676, який передбачає врегулювати передачу земель для Національного військового меморіального кладовища із можливістю перепоховання Героїв України, нагороджених з 2014 року (очікується, що це буде у Гатному).

10.Законопроектом 9600, прийнятим у першому читанні за основу, запропонували встановити мінімальний обсяг виконання наукової роботи науково-педагогічним працівником (500 годин на рік) та максимальне навантаження на одну ставку на педагогічного працівника (900 годин на рік), а також визначити

стаж педагогічної та науково-педагогічної роботи у ВНЗ працівників, в тому числі, з науковим ступенем/вченим званням.

11.Законом 10092, прийнятим в цілому, скасували набір вступників для здобуття ступенів бакалавра та магістра за вечірньою та заочною формами, встановили не проводити у 2024 році набір вступників на навчання для здобуття ступеня вищої освіти молодшого бакалавра, а конкурсний відбір на навчання для здобуття інших ступенів вищої освіти – здійснювати за результатами зовнішнього незалежного оцінювання 2021 року та/або вступних випробувань 2022 – 2024 року.

12.Законом 9046, прийнятим в цілому, включили до переліку обов'язкових предметів для проходження ДПА історію України та іноземні мови (крім мови держави-агресора), а також доповнили державні стандарти для усіх учнів, що завершують здобуття повної загальної середньої освіти, необхідністю знати історію України, володіти іноземною мовою (крім RU) та мати необхідний рівень математичної компетентності.

13.Постановою 7715 встановили межі міста Сміла Черкаської області.

14.Законом 9274, прийнятим в цілому, визначили повноваження судової влади, СБУ та інших держорганів у сфері цивільного захисту, завдання Єдиної державної системи цивільного захисту, а також удосконалили регулювання створення фонду захисних споруд цивільного захисту та укриття у ньому населення, проведення евакуації, хімічного та радіаційного захисту, забезпечення пожежної та техногенної безпеки, охорони життя та здоров'я людей.

15.Законом 4634, прийнятим в цілому, посилили кримінальну відповідальність за службову недбалість, якщо вона спричинила смерть людини, – до 8 років в'язниці з позбавленням права обіймати певні посади до 3 років та зі штрафом до 85 тис грн.

16..Законом 9141, прийнятим в цілому, зобов'язали компетентні органи, а не заявників, самостійно збирати документи, необхідні для набуття статусу ветеранів війни військовослужбовцям, особи з інвалідністю та члена сім'ї загиблого (померлого) Захисника та Захисниці України.

17.Законопроектом 10062, прийнятим у першому читанні за основу, запропонували вдосконалити ведення Єдиного державного реєстру призовників, військовозобов'язаних та резервістів, в тому числі внесення до нього інформації держорганами та використання цього Реєстру для оформлення документів військового обліку громадян.

18.Законопроектом 9681, прийнятим в першому читанні за основу, запропонували спростити процедуру набуття статусу учасника бойових дій на основі інформаційних обмінів між різними реєстрами, а також запровадити Єдиний реєстр військовослужбовців, володільцем якого буде Міноборони, а розпорядниками – Генеральний штаб ЗСУ, МВС, СБУ та СЗР.

19.Законом 9310, прийнятим в цілому, уповноважили органи місцевого самоврядування формувати фонди тимчасового житла для ВПО шляхом викупу, оренди, будівництва житла, реконструкції будинків і гуртожитків, переобладнання нежитлових приміщень у житлові, передачі житла в комунальну або державну власність, капремонті об'єктів житлового фонду, а також зняли 6-місячне часове обмеження на безоплатне тимчасове проживання ВПО (за умови оплати комун. послуг) у період дії воєнного стану.

20.Законом 9568, прийнятим в цілому, спростили порядок надання субсидії розповсюдjuвачам видавничої продукції, а також змінили реалізацію програми надання щорічної натуральної допомоги у вигляді сертифіката на придбання книг, запровадивши використання для цього Єдиного державного веб-порталу електронних послуг.

21. Законом 9111, прийнятим в цілому, уповноважили Уряд встановлювати спрощений порядок обліку, звітування, реєстрації та визнання товарів гуманітарною допомогою, у т.ч. за декларативним принципом, розширили підстави та перелік отримувачів та набувачів такої допомоги в умовах воєнного стану, врегулювали статус завезених для потреб ЗСУ транспортних засобів.

22-23. Законами 9287 та 9288, прийнятими в цілому, змінили порядок прийняття спадщини

(в тому числі на окупованих територіях або територіях, де ведуться бойові дії), повернули правило відкриття спадщини за останнім місцем проживання спадкодавця або місцезнаходженням майна.

24. Законом 9666, прийнятим в цілому, скасували законодавче обмеження

розподілу чисельності Держспецзв'язку на військовослужбовців та цивільних в межах загальної чисельності 7500 осіб (https://censor.net/ua/blogs/3454329/voyennyi_stan_i_mobilizatsiya_do_14_lyutogo_viyiskove_pdfo_na_drony_boyeprypasy_ta_artyleryyiski_systemy). – 2023. – 08.11).

**ГРОМАДСЬКА ДУМКА
ПРО ПРАВОТВОРЕННЯ
№ 19 (261) 2023**

Інформаційно-аналітичний бюлетень
на базі оперативних матеріалів
Додаток до журналу «Україна: події, факти, коментарі»
Ідентифікатор медіа R30-01101

Редактори:
А. Берегельська, Я. Маленко

Комп'ютерна верстка:
Н. Крапіва

Підп. до друку 13.11.2023
Формат 60x90/8. Обл.-вид. арк. 3,38.
Наклад 21 пр.

Видавець і виготовлювач
Національна бібліотека України
імені В. І. Вернадського
03039, м. Київ, Голосіївський просп., 3
siaz2014@ukr.net

Свідоцтво про внесення суб'єкта
видавничої справи до Державного реєстру видавців,
виготовлювачів і розповсюджувачів
видавничої продукції ДК № 7871 від 28.06.2023 р.